

IZVORUL

**Revistă de etnografie
și folclor**

Nr. 22

Giula, 2001

Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria
Editată de Editura NOI

Redactor

Emilia Martin

Lector

Lucia Borza

Editor responsabil

Maria Berényi

Publicația a fost sprijinită de
Fundația Publică „Pentru Minoritățile Naționale
și Etnice din Ungaria”

ISSN 0231-2131

Stella Nikula

Credințe legate de zilele săptămînii la românii din Ungaria

Săptămîna lenosului

*Luni îs Luniile,
Marț îs Macaviile,
Mnercuri să mere la tîrg,
Joi oi tîrgui,
Vineri oi vini,
Sîmbătă m-oi hodini,
Duminică oi lucra,
Dacă a lucra și popa.
Părinte, sfințenie ta,
Am vinit la dumneta,
Să-ț înveț crîsnicu,
Cum să tragă clopotu.
Nici tare, nici mereu,
Că m-am pus la furcă ieu!*¹

I. Introducere

Timpul

Timpul vine din imensitatea trecutului și, trecînd prin prezent, duce spre un viitor fără sfîrșit. Omul a reușit totuși să-l stăpînească, prin faptul că l-a împărțit în unități măsurabile și repetabile, datorită observațiilor empirice făcute asupra ritmurilor vegetale, agrare etc. Distingînd, observînd și sistematizînd fenomenele repetabile ale naturii, omul le-a grupat pe acestea în unități de timp mai lungi sau mai scurte, cum sînt: ora, ziua, săptămîna, luna, anul, deceniul, secolul, mileniul ș.a.m.d. Unitățile, care pot fi naturale, cît și artificiale, sînt o modalitate de a organiza timpul, iar aceste fenomene, care se repetă cu o exactitate mai mică sau mai mare, au o deosebită influență asupra vieții cotidiene a omului.

Despre unitățile de timp cercetătorii afirmă următoarele: „Unitățile de timp în calendarul tradițional al satului românesc sînt încadrări ale timpului în date concrete și forme organice ce fac ca acest fenomen să aibă un colorit mai variat, mai viu și mai umanizat în raport cu calendarul fizico-matematic.”²

Aceste unități repetabile într-o formă mai mult sau mai puțin fixă conțin desigur și o seamă de informații necesare pentru înțelegerea fenomenului general.

În descifrarea calendarului popular un rol semnificativ îl au acele fenomene care au oferit omului puncte de repere pentru orientarea în timp: fenomenele cosmice (orologiul cosmic), animalele sau plantele (orologiul biologic), viața umană (orologiul social).

Calitatea timpului nu este omogenă, lucru care provine de la valoarea diferită a fenomenelor care au loc pe Pământ. Timpul de asemenea nu este uniform, unitățile de timp diferă nu numai prin durata lor, ci și prin caracterul lor profan sau sacru, pur sau impur, credințele legate de acestea variind de la un sat la altul, cât și de la un popor la altul, trecerea de la o fază la alta fiind marcată de diferite semne.

Timpul este deci o dimensiune cosmică pe care filozofia mitologică a interpretat-o și a clasificat-o în diverse forme, umane și divine. După credințele populare zilele, de exemplu, apar antropomorfizate, se crede că ele au fost oameni care umblau pe Pământ.

Înainte de începutul lumii, cercetătorii vorbesc chiar și despre o absență a timpului în haosul de la început, care se trezește abia o dată cu trezirea zeului care întruchipează această formă a existenței. Acest zeu este cel care dă primul imbold de mișcare roții universului, pornind timpul pînă atunci static și potențial; astfel timpul pornit, efectuează prima mișcare în actul de creație a lumii.³

Timpul poate fi divin, adică etern, ori uman, de scurtă durată. Între timpul divin, adică etern, sacru și imobil și timpul uman, profan și mobil, există însă deosebiri structurale. Unele mitologii, cum și cea vedică, nu recunoaște eternitatea propriu-zisă a timpului divin, chiar dacă o zi din viața zeilor poate fi egală cu multe milioane de ani solari. Mitologia biblică însă amintește despre o eternitate absolută, posibilă nu numai pentru Dumnezeu, ci în anumite condiții chiar și pentru om. „...să nu întindă mîna și să ia din pomul vieții și să mănînce și să trăiască în veci.”⁴

Timpul uman semantic poate fi clasificat în: trecut, prezent, viitor, trepte ale vremii, personificate deseori de diferite zeități. La scandinavi apar de exemplu cele trei fecioare Nornele, pînă ce la greci cele trei Moire. Scurtimea vieții umane poate fi însă recuperată parțial prin credințele legate de reîncarnare, prezente în credințele unor mitologii – vedică, budistă, celtică –, posibilități de prelungire a vieții prin reluarea ei. Timpul uman însă, oricît este de prelungit, ori reluat, este totuși limitat. „Zilele anilor noștri sînt 70 de ani; la cei mai în putere 80 de ani; iar ceea ce este mai falnic în ei este osteneala și deșertăciunea căci se duc degrabă și noi zburăm.”⁵

În credințele diferitelor popoare timpul este personificat de diferiți zei, totuși nici într-o mitologie nu există zeu care să controleze timpul, în vechile religii existau doar zeități care reprezentau timpul și controlul destinului, dar nu și controlul timpului. „E atît de puternic, încît nu-l poți controla.”, susțin unii informatori.

În *Biblie* găsim însă o tentativă de control al timpului, în cartea profetului *Daniel* și în *Apocalipsa lui Ioan Teologul*.

Timpul există în mod real și omul nu numai că îi constată existența, ci îi atribuie însușiri proprii. În satul nostru arhaic timpul nu rămîne numai un fenomen cu caracter practic, ci merge mai departe. Țăranul român știe că timpul e trecător și-l experimentează zilnic, uneori reușind să-l învingă. Însăși omul este trecător datorită nestatorniciei vieții și a lucrurilor din sentimentul mergerii lui către inevitabil, către moarte.

După concepția țăranilor timpul începe o dată cu crearea acestei lumi și se va sfîrși o dată cu ea, începutul fiind identic cu crearea lumii, iar sfîrșitul prelungindu-se în eternitate. Despre anularea acestui timp se crede că va avea loc o dată cu evenimentul apocalipsei, care nu este același lucru cu oprirea lui. Anihilarea timpului pune în vedere înlocuirea lui cu un alt timp.

Timpul cunoaște trei faze a căror importanță prezintă diferite aspecte în credințele poporului. Dintre cele trei trecutul păstrează o înțîietate, deoarece el se impune în mod obiectiv. Presentul este momentul, este imediatul trăit, iar viitorul este ceva posibil, care poate fi doar gîndit. Trecutul este concret și este atins de om abia cu ajutorul memoriei. El este cel care domină timpul și face posibilă cunoașterea lui. „Trecutul însă nu este încheiat și detașat, el alimentează prezentul și deschide viitorul. Trecutul este deținătorul misterios al timpului; el este ca un sîmbure care deține de la început floarea și fructul. În sistemul de credințe populare tradiționale și în modul său de a gîndi, trecutul deține timpul în sens principal.”⁶ susține *Ernest Bernea*.

Cea de-a doua fază a timpului este prezentul care ocupă un loc aparent mai puțin important în concepția populară românească. Fără celelalte două faze el devine greu de prins. Presentul este cel care actualizează trecutul și deschide căile spre viitor.

Cea de-a treia fază este viitorul. Dacă trecutul este o realitate obiectivă, iar prezentul un curs al lucrurilor, atunci viitorul este ca o poartă deschisă posibilului, o idee sau o aspirație ce poate fi realizată. Viitorul nu poate fi observat, nici experimentat, doar proiectat. El este imprevizibil și nesigur, putînd aduce cu el bucurie sau teamă, succese sau pierderi.

Timpul își lasă amprenta și în viața omului, care se desfășoară fără opriri, cu urcușurile și coborîșurile ei, deci nu stă niciodată pe loc. De la naștere pînă la moarte, viața omului străbate un drum lung, în decursul căruia omul trebuie să se supună acestei condiții temporale, viața lui nefiind decît o oglindă a timpului care ne este dat în mod originar. Timpul este o necesitate a condiției umane și a desfășurării vieții, este însăși soarta omului.

Viața spirituală a satului este dominată și de manifestări religioase și magice, care la rîndul lor stau sub influența timpului, fără de care nu au nici un sens. El stă la temelia actului magic și țăranul satului tradițional trebuie să ia în seamă mersul timpului, săvîrșind actele la vremea lor, acestea căpătînd astfel sens și o împlinire adevărată.

În religie sau în magie timpul are o mare însemnătate, ia parte la mersul

actelor. În săvârșirea actelor distingem un timp fast sau nefast, eficace sau ineficace, rodnic sau nerodnic. Însăși calendarul poate fi privit ca o enumerare de timpuri faste sau nefaste. Sărbătoarea fiind o ocazie de timp fast sau sacru, o condiție favorabilă a executării unor acte de magie.

Calendarul însumează un număr de încadrări ale timpului, dintre care săptămîna reprezintă forma originară a misterului creației și o imitare în timp a acestui act. Prin cele șapte zile care o compun, săptămîna are o existență și o durată proprie. Ea există în mentalitatea populară mai ales prin calitățile zilelor, care au diverse poziții și sensuri. La rîndul ei, ziua este împărțită în subunități sau momente care au însușiri și acțiuni proprii asupra vieții și faptelor noastre. Unitățile de timp devin deci un factor important în desfășurarea activităților vieții spirituale a satului.

Timpul variază atît de la individ la individ, cît și pe momente, totuși pot fi stabilite și unele trăsături generale. Țăranul vede în timp altceva decît noi. În satul tradițional timpul este un fenomen mai puțin precis decît acela al savanților. Variabilitatea înțelegerii noțiunii de timp ține deci în primul rînd și de preocupările preferențiale. „Dar toate aceste valori convenționale sînt de fapt definițiile unor efecte particulare ale acestuia asupra unor categorii de fenomene și evenimente care dirijează existența lumii vii și a lumii obiectuale. Timpul, în totalitatea lui, așa cum încearcă să-l explice filozofia, mitologia, religia – este o noțiune încă inabordabilă minții omenești și rămîne încă un concept misterios.”⁷ afirmă *Victor Kernbach*.

II. Săptămîna

A. Prezentare generală

Săptămîna este o unitate de măsură a timpului, egală cu numărul nopților scurse între două faze lunare consecutive. Într-un an solar avem 52 de săptămîni, fiecare cu cîte șapte zile, zilele purtînd denumirile aștrilor vizibili cu ochiul liber de pe Pămînt. Cu secole în urmă însă, multă vreme la romani săptămîna era de opt zile, se numea chiar „*nundinae*”, iar zilele erau notate cu literele de la A la H.

Interesant este faptul că și pe calendarul găsit la Sarmizegetusa Regia sînt grupări de cîte opt stîlpi, lucru care lasă de înțeles că săptămîna dacilor de asemenea era de opt zile.⁸

Cifra opt redă săptămîna celor mai temute și respectate personaje mitologice – Rusaliile, Sîntoaderu etc. De asemenea este prezentă și în cîteva simboluri universale, fiind chiar și simbolul echilibrului cosmic, însumînd cele patru puncte cardinale cu cele patru intermediare. Octogonul este și cel care mediază între pătîrat și cerc, adică între pămînt și cer.

Poporul român a moștenit săptămîna formată din șapte zile de la evrei, avînd la bază credința acestora conform căreia Dumnezeu a creat lumea în șase zile, iar în cea de-a șaptea zi s-a odihnit.

Cifra șapte indică diferitelor popoare de asemenea importante evenimente. De exemplu la babilonieni fiecare a șaptea zi a lunii era purtătoare de forțe magice, zi în care se interzicea începerea noilor munci. La greci a șaptea zi a fiecărei luni era dedicată lui Apolo ș.a.m.d.⁹

Popoarele atribuiău importanță atât calendaristică, cât și sacră cifrei șapte, respectând printre altele și următoarele lucruri:

- în fiecare al șaptelea an pământul era lăsat să se odihnească,
- după șapte ani datoriile se învechiau,
- fiecare a șaptea zi era zi de sărbătoare etc.

Cifra șapte este și simbolul lumii materiale. Șapte sînt culorile curcubeului, sunetele muzicii. Șapte sînt și relele capitale și virtuțile. Șapte planete au fost cunoscute în lumea antică, la numeroase popoare zilele săptămîinii civile păstrînd tocmai denumirile acestor planete și ale zeilor tutelari ale acestora.

Astfel, denumirea zilei de duminică vine de la *Dominis dies*, inițial denumirea acesteia a fost însă *Solis dies*, fiind dedicată Soarelui dătător de viață; abia mai tîrziu, după identificarea lui Dumnezeu cu lumina, s-a transformat. Luni provine de la *Lunis dies* și era dedicată astrului nopții, venerat de toate popoarele antice. Marți vine de la *Martes dies*, fiind dedicată planetei Marte și zeului tutelar al războiului. Miercuri provine de la *Mercuris dies* și a fost dedicată planetei Mercur și zeului tutelar al comerțului și științelor secrete. Denumirea zilei de joi vine de la *Jovis dies* și este dedicată planetei Iupiter și zeului tutelar al tunetelor și fulgerelor. Vineri vine de la *Veneris dies*, fiind dedicată planetei Venus și zeiței dragostei și a frumuseții feminine. Denumirea celei de-a șaptea zi a săptămîinii sîmbătă, a fost împrumutată din limba ebraică (*Sab(b)ata dies*, „sabat”) înseamnă odihnă, inițial fiind însă dedicată planetei Saturn și zeului agrar italic.

În limbile romanice, deci și în limba română, zilele săptămîinii au păstrat denumirea latină a planetelor cunoscute în antichitate. La popoarele germanice denumirile latine însă au fost schimbate cu cele ale zeilor corespondenți din panteonul german. Popoarele semite, ca și evreii, au dat denumire numai celei de-a șaptea zi, sîmbetei, celelalte prind doar cîte o cifră. Grecii au oferit denumire specială nu numai zilei de sîmbătă, ci și celor de vineri și duminică. Poporul maghiar a preluat la rîndul său denumirile zilelor de la slavi, la care, spre deosebire de a pune ca prima zi a săptămîinii duminica, au fixat începutul săptămîinii lumea.

În cadrul celor șapte zile, șase, destinate să se rotească în jurul Soarelui, sînt lucrătoare, fiecare avînd cîte o activitate ocrotită de divinitățile care corespund planetelor. Astfel de ziua de luni se leagă visul, de ziua de marți ofensiva, de miercuri negoțul, de joi organizarea, de vineri dragostea, iar de ziua de sîmbătă evaluarea.

Semnificațiile legate de zilele săptămîinii sînt însă nenumărate. În cele ce urmează acestora le vom acorda atenție.

Zilele deseori apar personificate în credințe sau basme. În mitologia românească zilele au fost personificate în divinități de tip feminin cu atribute bene-

face sau malefice. Dintre cele șapte sfinte – Duminică, Luni, Miercuri și Vineri – reprezintă principiul binelui, iar Marți, Joi și Sâmbătă principiul răului. Cele șapte sfinte personifică totodată și timpul de la o răsărire a Soarelui pînă la alta. Ziua și noaptea împart drumul Soarelui în două, faptul zilei și faptul nopții, fiind cele două popasuri de căpetenie. Cele două fenomene sînt reprezentate de *Sfînta Miercuri* și *Sfînta Vineri*. *Sfînta Vineri* reprezintă amurgul, la apus, ea e cea care datorită creștinismului, duce morții pînă la imperiul Sîmbetei, dîndu-i luntrașului. *Sfînta Sîmbătă* e despărțită de celelalte la ambele părți de Apa Sîmbetei. *Sfînta Marți* este vecina de dincolo de rîu a *Sfintei Sîmbete*. Ea reprezintă timpul de către ziua și este stăpîna imperiului întunecat al duhurilor celor mai rele, a strigoilor bătaioși, care ies din morminte, al celor neîngropați, spînzurați sau înecați.

Sfînta Marți și *Sfînta Sîmbătă* sînt urgisite de Dumnezeu și de oameni, deoarece sînt personificări ale nopții, astfel sînt și zile nefaste ale morților. *Sfînta Marți* se desparte de *Sfînta Miercuri* prin Rîul-de-rouă. La ea se află locașul zeilor și în grădina ei crește pomul lumii. *Sfînta Joi* și *Sfînta Duminică* personifică ziua. După credința creștină *Sfînta Duminică*, după cea păgînă *Sfînta Joi* este identificată cu lumina zilei. Cele două babe cu diferite roluri au locașuri învecinate la mijlocul cerului. *Sfînta Joi* este răutăcioasă și răzbuunătoare, iute la mînie, deci personifică puterea distrugătoare a Soarelui, pînă ce *Sfînta Duminică* o reprezintă pe cea binefăcătoare, căldura și lumina.

Dintre sfintele protectoare ale săptămînii *Sfînta Luni* și *Sfînta Vineri* au locașul la răsărit, *Sfînta Marți* și *Sfînta Miercuri* la asfințit, *Sfînta Joi* și *Sfînta Duminică* la miazăzi, iar *Sfînta Sîmbătă*, singură, la miazănoapte. Primele șase sfinte sînt surori, numai *Sfînta Sîmbătă* este singură și străină.

Fiecare dintre aceste sfinte are cîte o stea pe cer, care stă deasupra locașului lor. Conform credințelor populare cînd Dumnezeu vrea să pedepsească lumea, arată pe careva stea și ele știu ce gîndește El, și pentru că au suflet bun, vor da de știre oamenilor. În vreme de cutremur, rupere de pămînt sau scufundări se arată steaua galbenă a *Sfintei Luni*. La apariția holerei sau a diferitelor boli apare steaua *Sfintei Marți*. Vărsările de sînge sînt prevestite de steaua *Sfintei Miercuri*, iar înmulțirea fiarelor sălbatice de cea a *Sfintei Joi*. Cînd apare pe cer steaua *Sfintei Duminici*, poporul are de îndurat foamete.

Se crede că ar fi existat și o a șaptea stea, dar aceasta a fost dată în grija Maicii Domnului, și cînd ea se va arăta pe cer, va fi sfîrșitul lumii. Toate aceste stele sînt numite de popor „stele logostele”.

„Departate, la răsăritul soarelui, au lăcașul Sf. Luni și Sf. Vineri, la sfințitul soarelui Sf. Marți și Sf. Miercuri, iar la miazăzi Sf. Joi și Sf. Duminică. Iar la miazănoapte locuiește singură, fără soață, Sîmbăta, și ea nu e sfință ca tovarășele ei; și e străină între ele, căci toate celelalte sînt surori...”

Dar, cică toate șase, afară de Sîmbătă, au cîte o stea pe cer și steaua fiecăreia stă tocmai deasupra locașului...

Din vreme în vreme, cînd vrea Dumnezeu să mai pedepsească lumea, atunci să arată ori o stea, ori alta dintre cele șase stele ale sfintelor babe, că vezi,

babele știu gândul lui Dumnezeu și cum au sufletul bun, dau de știre creștinilor. Și nu s-arată oricare dintre stele, anumită una. Când e să fie cutremur de lume și ruptură de pământ și scufundare de munți, s-arată stea galbenă și asta e a sfintei Luni, la holeră și boale s-arată steaua sfintei Marți; la vărsări de sânge și la cumplite de război s-arată steaua sfintei Miercuri. Steaua sfintei Joi s-arată când a fi înmulțire de fiare sălbatice cât să intre prin sate, iar a sfintei Duminici s-arată la foame.

Și cică mai e și-a patra stea, care ar fi fost să fie a Sîmbetei, dar a rămas să fie a Maicii Domnului. Și când se va arăta steaua asta, va fi sfîrșitul lumii. Și aceste șapte stele poartă crugul cerului și se numesc stele logostele.”¹⁰

Conform credințelor populare unele personificări ale zilelor pot fi răutăcioase, pedepsind aspru pe cei care nu respectă interdicțiile legate de aceste zile. Astfel de personificări sînt și *Marț Sara*, *Sîntoader*, *Joimărița* sau *Sîntilie*.

Poporul are încă și obiceiul de a dedica zilele săptămîinii diferitelor persoane și unor sfinți. Conform acestor credințe ziua de sîmbătă este a morților, iar zilele de luni, miercuri, joi și vineri sînt ale viilor, pînă ce marți este a celor care se vor naște.

Avînd în vedere așa-numita „săptămîină bisericească”, zilele săptămîinii sînt dedicate unor sfinți sau evenimente importante ale **Bibliei**. Luni devine astfel ziua *Sfîntului Petru* și a *Sfîntului Pavel* ori a *Sfinților Arhangheli* care dau și iau sufletul oamenilor, crezîndu-se că cel care postește în această zi își lungește viața, și că orice dorință își pune îi va fi împlinită. Marți este a *Sfîntului Ioan*, pe alocuri a *Sfîntului Ilie*, deci a prorocilor. Miercuri este zi dedicată *Maicii Domnului*, deci este celebrată prin post, spre binele tuturor. Ziua de joi este dedicată *Sfîntului Nicolae*, iar ziua de vineri *Sfintei Cruci* și răstignirii, sărbătorită de asemenea prin post. Duminica este a *Învierii*, este deci ziua celor vii și e plină de lumină.¹¹ De fapt poporul consideră zile cu adevărat sfinte miercurile și vinerile, pe care le celebrează prin post, spre binele său și al întregii comunități.

Despre zilele săptămîinii deja și anticii – egiptenii, romanii și grecii –, considerau că pot fi faste sau nefaste. Evaluarea acestora se făcea atît pe baza unor evenimente petrecute în zilele respective – lupte, victorii, înfrîngeri, catastrofe etc. –, cît și pe baza credințelor legate de ele.

De exemplu la romani zilele nefaste erau numite „zile cu numere negre”, adică „*diesatro calculo notatus*”.¹² Nefaste erau de exemplu fiecare zi de după mijlocul lunii, precum și cele trei zile ale morților: 7 mai, 8 iunie și 8 septembrie. În aceste zile nu începeau lucru nou, nu construiau nimic, nu porneau la drum, nu se căsătoreau, nu efectuau afaceri etc.

La germani zilele de luni și joi erau considerate bune, iar cele de marți și de vineri, rele. La poporul maghiar ziua de marți este considerată zi nefastă, iar la poporul român, după cum am mai amintit, patru sînt faste și trei nefaste.

În trecut poporul aproape pentru fiecare zi a săptămîinii prescria interdicția efectuării vreunei munci. Marțea nu era îngăduit să-ți întinzi pînza, joia nu se

torcea, „*că numa dracu să bucură dă iele*”. Vinerea nu se spăla, „*că ti-i umple dă bube*” ș.a.m.d.

Pentru omul secolului nostru una dintre cele mai rele este însă ziua de vineri, de care sînt legate nenumerate credințe. A fost întocmită chiar și o listă a zilelor norocoase sau fără noroc.¹³

Ambivalențele zilelor – fast-nefast – provine de la oscilarea între cele două sisteme de calculare diferită ale acestora:

– *după sistemul de calculare creștin, înglobînd credințe și obiceiuri creștine*
sau

– *după sistemul de calculare precreștin, înglobînd credințe și obiceiuri precreștine*.

După sistemul arhaic, popular săptămîna începea cu luni, deci luni, miercuri, vineri erau zile impare și nefaste. După sistemul liturgic, bisericesc săptămîna începea cu duminică, astfel ziua de marți, joi și sîmbătă erau impare și nefaste. Ziua de duminică deveni începutul săptămîinii o dată cu răspîndirea creștinismului, fiind fixată ca prima zi a săptămîinii de Constantin cel Mare în 321 d. Cr.

Ziua începutului de săptămîină diferă și de la un popor la altul, de la un cult religios la altul. Evreii au fixat această dată în ziua de sîmbătă, arabii în vineri, creștinii în duminică, pînă ce oficial a fost fixată ziua de luni. La români și la popoarele sud-europene săptămîna începea și în trecut cu luni.

După indicii calendarului popular în trecut însă și joi era o zi de sărbătoare, ca și duminică. Joi păstrează numeroase practici precreștine, care ar indica acest lucru: Joimari, Joia Nemaipomenită etc.

Timpul săptămîinii deci se împlinește, se maturizează, joi fiind mijlocul săptămîinii, după care se degradează pentru ca să se poată reînnoi. Orice început de perioadă calendaristică este introdusă de speranță în bine și are un caracter de omen, pînă ce sfîrșitul acestor perioade sînt nefaste. Aceste credințe sînt exprimate mai clar în cazul unităților de timp superioare, prin riturile de început de an sau anotimp.

Ritualul de sfîrșit și început de săptămîină cuprinde trei zile. Ziua de sîmbătă are caracter nefast, fiind sfîrșitul săptămîinii. Ziua de duminică reprezintă victoria binelui asupra forțelor malefice acumulate în săptămîna anterioară. Luni marchează începutul săptămîinii sub auspiciile cele mai favorabile activităților umane.

Săptămîna este deci o formă originală a misterului creației, are un profil spiritual propriu. Șapte zile o compun, fiecare zi fiind bine definită, cu un caracter și o funcție precisă, cu o natură și un profil spiritual propriu.

„*Fiecare îș are rostu ii.*” declară țăranul, exprimînd prin aceasta tot ceea ce am spus noi pînă în prezent.

B. Ziua

Alternarea zilei și a nopții, a luminii și a întunericului a fost una dintre primele fenomene repetabile care au atras atenția omului. Ca unitate de măsură calenda-

ristică ziua solară cuprinde 24 de ore și se împarte în zi (lumină) și noapte (întuneric). Aprecierea timpului diurn se face pe baza poziției Soarelui, urmărind urcușul sau coborîșul acestuia pe bolta cerească. În cadrul acestor mișcări, poporul român crede următoarele: „Conform tradițiilor populare, urcușul fiind greu, Soarele este ajutat de 12 boi, un cal, nouă cai, un bivol, un bivol și un cal, un leu slobod sau 77 de draci care sînt arși cînd Soarele ajunge la amiază. La coborîre, de la amiază pînă la asfințit, Soarele este transportat numai de 7 iepuri sau călărește pe un leu împiedicat.”¹⁴

Ziua este deci o convenție a mișcării de rotație a Pămîntului în jurul axei sale, iar modul de a împărți ziua în ore provine de la sumerieni, care măsurau trecerea timpului cu ceas solar. Timpul din zi și noapte nu este uniform, ci este variat atît calitativ, cît și ce privește durata acestuia. În cadrul celor 24 de ore poporul distinge diferite momente importante care la rîndul lor se împart în unități mai mici. Momentele zilei au denumiri diferite, numărul lor variind de la o zonă etnografică la alta, în dependența minuțiozității cu care omul dorea să redea cu o cît mai mare exactitate fenomenul care avea loc – amurg, zori de zi, „ujină” ș.a.m.d. –, legîndu-se totodată de acestea nenumărate credințe. Momentele zilei, ca și celelalte unități de timp, sînt pentru omul satului realități obiective, cu însușiri proprii și cu unele efecte asupra vieții acestuia. Cum timpul nu e uniform nici diferitele secvențe ale zilei nu sînt egale ca măsură și nici prin calitățile lor, însăși zilele săptămîinii fiind caracterizate de valori proprii.¹⁵

Momentele zilei sînt: zorii zilei, răsăritul, faptul zilei („*cînd să creapă dă zînuă*”), dimineața, prînz (orele 8-9), înainte de masă, amiază, după-amiază, „*ujina*” (ora 17), asfințit, amurg, seara, noaptea, miezul nopții, fiecare putînd fi bine definită.

Amiaza este, de exemplu, acea perioadă cînd Soarele termină urcușul.

„*La mnază nu numa noi ne hodinim oleacă, ci și Soarile să hodinește. Apu mîncă o bucătură dă prescură, be olecuță dă vin, numa după aceie mere mai dăparte.*” (24)

Aspectele zilei stau în strînsă legătură cu diferitele acțiuni magice. De exemplu:

– „*apă nă-ncepută să aduce nante dă răsărit*”, (35)

– „*nante dă ce răsare Soarile să fac vrăjile*”, (40)

– „*și te schelz în rauă, nante d-a ieși Soarile*”, (5)

– „*după asfințit să nu dai nimic dîn casă, că țî-i da norocu cu iele*”, (18)

(deoarece încep activitățile forțelor demonice, astfel comunitatea țărănească săvîrșea o sumedenie de acte de precauție).

Poporul crede că apusul este hotarul dintre zi și noapte, pînă ce, de exemplu, dimineața este momentul privilegiilor divine și ale justiției omenești,¹⁶ este simbolul purității, un moment de obîrșie. Apusul și înserarea la numeroase popoare au și devenit chiar începutul zilei – vezi de exemplu la celți, la evrei –, de aici provenind și tradiția de a începe sărbătoarea cultică la apus, de a practica deja o dată cu lăsarea serii diferitele obiceiuri legate de unele sărbători calendaristice. Începerea zilei la miezul nopții este o tradiție romană prelungită din cauza

sacrificiului divin care trebuia făcut de preoți, fiind și un mod de a calcula scurgerea timpului de către astronomi.

Ziua denumește deci acel interval de timp care începe o dată cu răsăritul Soarelui și durează pînă la asfințit. Desigur acest interval de timp este de diferită lungime, în dependența perioadelor de an în care ne aflăm. Poporul asociază ziua cu lumina, iar lumina cu divinitatea. Efectuînd însă cercetări mai amănunțite în domeniul lingvisticii, vom putea demonstra că de fapt expresiile ce denumesc ziua, lumina și divinitatea sînt înrudite. În limba latină *dies* înseamnă „zi”, *dius* sau *divus* „zeu”, *diva* „zeiță”, iar *divum* „cer”.¹⁷

Noaptea este asociată cu întunericul, haosul, infernul, moartea. Ea este cea care se amestecă cu monștri, cu gînduri negre. Este și o imagine a inconștientului. Fiind puțin mai atenți, putem observa că reprezintă totuși un dublu aspect, cel al întunericului în care fermentează devenirea, cel de pregătire a zilei, cînd țîșnește lumina vieții.

La greci era personificată de Nyx, fiica Haosului și mama cerului (Uranos) și a pămîntului (Gaia). Ea a dat naștere totodată și Somnului, și Morții, viselor și spaimei. Ea este cea care străbate cerul într-o mantie neagră într-un car tras de patru cai negri, fiind însoțită de fiicele sale, de Furii și de Parce.

Timpul nopții în general este periculos pentru că circulă forțe magice care provoacă multe nenorociri omului, tocmai din această cauză acesta se ferește să iasă afară noaptea. Pentru omul de rînd noaptea este perioada activităților negative, iar împotriva puterii întunericului se protejează prin diferite vrăji sau talismane. Din punct de vedere al executării diferitelor vrăji sau descîntece este însă un timp favorabil. Vrăjitoarele noaptea activează, noaptea se adună și chefuiesc împreună, făcînd multe rele.¹⁸

Cele mai critice ore ale zilei sînt cele după miezul nopții, cînd lumea este lăsată pradă puterilor răului. Primul semn de salvare pentru aceasta fiind cîntatul cocoșilor, care cîntă cînd „*aud toaca-n cer*”, adică intră din nou în activitate geniile bune.

Pentru identificarea diferitelor momente ale zilei sau ale nopții oamenii în trecut cercetau corpurile cerești sau aștrii. În lipsa acestora ei aveau însă nevoie de un orologiu terestru, ușor de observat, care să indice diviziunile timpului diurn. Pentru recunoașterea timpului se cerceta deci comportamentul animalelor și al plantelor, semnele unor fenomene terestre. Unul dintre cele mai des întrebuițate orologii era cocoșul. Popoare din diferite colțuri ale lumii au ales ca orologiu biologic acest animal, considerat încă din antichitate de origine divină. Armatele din antichitate, precum și cele medievale, de exemplu, duceau cu ele un cocoș ca să vestească timpul schimbării santinelor. Romanii împărțeau chiar timpul în trei perioade de după cîntatul cocoșului.¹⁹

Lumea antică a dat deci diferite semnificații cocoșului. A fost atît vestitorul răsăritului, cît și privighetorul somnului, dar și simbolul războiului și al luptelor. Acest animal, care fusese închinat diferitelor zeiități – Apolo, Minerva, Mercur, Marte –, avea darul de a cînta în preajma momentelor de cumpănă, cînd spiritele bune se confruntau cu cele rele, astfel că devenise, după credințele poporu-

lui, paznicul hotarului dintre bine și rău. El cîntă de cel puțin trei ori, la miezul nopții, la trei ore înainte de ziuă și la crăpatul de ziuă.

Abia după cîntatul lui, care anunță victoria luminii, își pierd puterea spiritele malefice, se curăță spațiul nocturn de forțele ostile. În credințele populare cocoșul poate prevesti însă și numeroase alte lucruri, secetă, timp ploios, sosirea musafirilor etc.

Ziua este deci o unitate de timp naturală impusă din cele mai îndepărtate timpuri. În dependența calculării acesteia putem distinge diferitele tipuri ale zilei. Ziua solară, acea unitate de timp care se scurge între două culminații superioare consecutive ale Soarelui, are două miezuri, miezul zilei și miezul nopții, ambele fiind momente critice în derularea timpului și a vieții, precum și două hotare, la răsărit și la apus. Miezul nopții și al zilei sînt momente de odihnă nu numai pentru Soare și Lună, ci și pentru oameni. Miezul nopții este momentul culminant, cînd binele și răul se confruntă cu puterea, între căderea nopții și miezul nopții desfășurîndu-se o sumedenie de lucruri.

„Noapte nu-i bine să umbli p-afară că atunce umblă și strigoile, apu dacă prind iele pă cineva, vai dă iel a fi.” (18)

Ziua civilă este acea unitate de timp care se scurge între două răsărituri consecutive ale Soarelui și este de o lungime diferită, pînă ce ziua oficială măsoară timpul scurs între două miezuri de noapte. Ziua rituală măsoară timpul dintre două apusuri consecutive ale Soarelui, aceasta fiind o reminiscență dintr-un vechi calendar ritual, avînd de asemenea lungime diferită.

C. Zilele săptămîinii

Luni

Prima zi a săptămîinii este dedicată Lunii, singurului satelit natural al Pămîntului, astrului nopții, venerat de toate popoarele. Cu această zi începea săptămîina după sistemul arhaic popular, astfel că era zi impară și era considerată nefastă. După sistemul bisericesc săptămîina începea însă cu duminica, astfel luni deveni zi pară și totodată fastă.

Conform credințelor ziua este patronată de *Sfîntul Petru* și de *Sfîntul Pavel*, sau de *Sfinții Arhangheli Mihai și Gavril*. Poporul crede că aceștia din urmă dau și iau sufletele oamenilor, așadar în această zi e bine să postești, pentru că nu numai îți lungești zilele, ci ți se îndeplinesc și dorințele.

„Lune îi bine să postești, că-i rămîne sănătos și îi ave viață lungă.” (9) ne informează oamenii de la sat. Posturile din această zi a săptămîinii sînt însă binevenite și în alte cazuri: *„Cila care postește lune, a vide mai bine cu uătii.”* (18) *„Dac-o muiere nu rămîne nicicum gre, atunce fîie post doauăspece luni d-a rîndu, c-apu nu păstă mult a ave și ie micuș.”* (5) etc.

După credințele poporului *Sfînta Luni* ține la dînsa cheile celei dintîi porți a cerului. Cînd moare cineva mai întîi se duce la această sfîntă, iar ea îl va lua în apărarea sa, dacă a postit în zilele dînzei.

„Cînd moare cineva vine înjeru cu Moarte. Apu Moarte îi taie firu vieții cu coasa. Apu cînd îș dă sufletu, înjeru îl ie și-l duce, și-l dă Sfinții Luni. Ie îi ce

care a purta apoi sufletu mortului șasă săptămîni pã ciie lume, pînã ce ș-a afla locu lui. Ie ne rînduiește cine inde să șadă, în Rai uã în Iad.” (9)

În zi de luni este bine să dai și pomană, pentru că tot ce dai, este adunat de sfîntă și le vei găsi în lumea cealaltă, după moarte.

Ca personaj mitologic *Sfînta Luni* este invocată pentru vindecare. Este chiar și o zi favorabilă pentru efectuarea practicilor de medicină, iar postul din această zi contribuie la prosperitatea oamenilor și a animalelor. Cel născut în zi de luni de asemenea va trăi mult, va fi norocos și sănătos, deși puțin cam urît.

Sfînta Luni își are locașul la răsărit, împreună cu *Sfînta Vineri*. Cînd deasupra acestui locaș se vede o stea galbenă, este semn de cutremure, rupere de pămînt și de scufundări.

Această zi este dedicată viilor, înșã tot ce se petrece lumea pe Pãmînt este văzut și de morți care uneori ne și vizitează.

Marcînd deci începutul săptămîinii oficiale, cînd timpul se reînnoiește, luni are un caracter favorabil în efectuarea activităților umane. Este bună deci pentru a începe orice activitate, dar totodată și grea pentru că nu este indiferent rezultatul acestora.

„Cum îi lune, așe a fi și tătã săptămîna.” (42)

„Cine rîde lune, a rîde tătã săptămîna.”, (27) consideră informatorii.

E bine să te apuci de lucruri noi, pentru că îți va merge bine și ușor, nu ca și în zilele de marți sau sîmbătă. La tot ce te vei gîndi în această zi se va îndrepta spre bine. De asemenea este bine să-ți între un om norocos în casă, pentru ca să-ți aducă noroc și ție. Ocolește-l înșã pe cel ghinionist. Dacă ai vreun dușman, atunci ziua de luni este favorabilă și pentru a plăti bisericii slujbe împotriva acestuia.

Poarta săptămîinii nu este favorabilă înșã ca să dai ceva din casă, pentru că toată săptămîna vei da.

„Lune nu da nimicã dîm casã, cã țî-i da afarã și norocu cu iele.” (38) spun informatorii.

Nu este bine să dai nici sare, nici făină, cã țî se vor îmbolnăvi vitele. Iar dacă dai afară gunoiul, *„țî s-or împroușca găinile”*. Nici măcar ouăle din ciubar nu este voie să le iei, pentru că nu vor mai oua toată săptămîna găinile. Luni este rea și de ape, deoarece deseori aduce ploi mari, înecuri.

Pentru luni mai sînt interzise și numeroase alte activități:

– *„nu mere la peșit, cã dacã-ț zîce nu o fatã, ț-or zîce și altile”,* (17)

– *„nu-ț tăie undiile, cã țî-i cãpãta dușmani”,* (după unii informatori *“îi uita ce inde ai pus”*), (24)

– *„nu te spãla, cã t-i îmbolnăvi de rîie, ori t-i umple dă bube”,* (5)

– *„nu te spãla pã cap cã, dă ești însurat uã mărîtãtã, îi rãmîne vãduw(ã), iarã dacã iești nã-nsurat uã nãmărîtãtã, ț-a muri on frate uã o sorã”,* (36)

– *„nu îngroșa morț cã-i dă rău pîntru ciie vii”,* (4)

– *„nu te spãla pã uăti cã ț-î strîca vedere, te-or dure uătii”,* (40)

– *„nu-i bine să faci ștîmb dă bucate cã nu-i mai ave nimicã”,* (41)

– *„nu da împrumut uã împrumutu înapoi cã nu ț-a mere bine tătã săptămîna”,* (16)

- „logodna dă luni nu-i a bine”, (17)
- „nu lucra afară dă casă, nu săpa, nu săcera, nu strînje fin”, (21)
- „nu lucra cînepă, că t-i betejii”, (4)
- „nu da nimic afară dîn casă că s-a săca laptile vacilor”, (5)
- „nu număra găiinile că ț-or muri”, (40)
- „nu te muta în casă noauă că nu-i ave haznă dă ie”, (9)
- „nu porni la drum lung”, (38)
- „nu pune cloșcă pă uoaună că numa cocoși a scoate”, (6)
- „nu da cenușe că-i rămîne sărac”, (42)
- „nu coasă și nu spăla hane că dă iești nevastă îți moare uomu, dă iești fată, ț-a ploie la cununie”, (18)
- „nu spoi că ți s-or băga pepile/goanjile în casă”, (9) ș.a.m.d.

După cum putem observa, deși prima zi a săptămînii reprezintă principiul binelui, îi sînt atribuite și o sumedenie de restricții, respectarea cărora asigură desfășurarea favorabilă a vieții comunității.

Marți

Marți este cea de-a doua zi a săptămînii și este dedicată zeului Marte, zeului tutelar al războaielor, precum și planetei Marte. Numele ei vine de la *Martes dies*. Conform credințelor populare în această zi s-a urzit lumea și Pămîntul, este ziua în care Dumnezeu a despărțit apele de uscat.

Dumnezeu a zis: „Să se strîngă la un loc apele cari sînt dedesuptul cerului și să se arate uscatul!” Și așa a fost.

„Dumnezeu a numit uscatul pămînt, iar grămada de apă a numit-o mări”²⁰

Această credință la rîndul său este anticipată însă de una alta, conform căreia Dumnezeu a început crearea lumii în prima zi a săptămînii evreilor, adică duminica, făcînd lumina și întunericul, după care în a doua cerul și abia în a treia Pămîntul.²¹

După calendarul popular marți este o zi pară, după cel bisericesc este însă o zi impară, personificată de *Sfînta Marți*. *Sfînta Marți* își are locașul la asfințit împreună cu *Sfînta Miercuri*, iar cînd steaua ei apare pe cer, atunci se prevede holeră sau venirea diferitelor boli gele.

Această sfîntă răutăcioasă, ca și *Sfînta Joi* sau *Sfînta Sîmbătă*, reprezintă timpul de către ziuă – „*timpul mîneacării*” –. Ea este stăpîna imperiului întunecat al duhurilor celor mai rele, bătaioase și arțăgoase, a strigoilor care ies din morminte, și a celor care se fac lupi, precum și a celor neîngropați, spînzurați sau înecați.

Locașul ei se desparte de cel al *Sfintei Miercuri* prin Rîul-de-rouă. Această rouă, după credințele poporului român este sfîntă, astfel că peste ea nu pot trece duhurile rele. *Sfînta Marți* este totodată și vecina de dincolo de rîu a *Sfintei Sîmbete*, cealaltă personificare a nopții.

Marți este o zi nefastă, plină de restricții care trebuie respectate cu mare atenție:

- „nu umbla cu furca uă cu fusu, că nu-i bine”, (42)

- „să nu coși, să nu te speli că dă iești nevestă, ț-a pica păru din cap, iară dă iești fată nu ț-a crește păru”, (5)
- „să nu coși că ce-i coasă a fi pîntru morț”, (34)
- „nu-ț tăie păru că nu-i bine”, (15)
- „nu ieșii sara afară în capu gol c-or vini strîgoile și te-or lua dă păr”, (41)
- „nu lucra afară pă pămînt că nu ți s-or face bucatile”, (21)
- „nu te scălda că pică ura uoaminilor pă tine”, (9)
- „nu începe lucru nou că nu ieșe cu spor”, (8)
- „nu trece păstă apă că marța să spală nemilostivile”, (9)
- „nu toarce, că mîncă zvîrcolacii Luna”, (18)
- „nu lucra la chimeși că-i sămn dă moarte”, (26)
- „nu lucra la chimeși că-s pîntru morț”, (38)
- „nu lua haina noauă că nu-i bine”, (18)
- „nu urzî pînza că marța Dumnezo o urzît lume”, (9)
- „nu pune borș că s-acrește”, (9)
- „nu lega boii la plug că să fac cu nărav”, (22)
- „nu sămăna șelată c-a fi amară”, (22)
- „nu-i bine să faci nuntă uă să ți logodnă, uă să meri a peți că n-a fi nimic d-acolo”, (17)
- „dacă ploaie marța, tăta săptămîna a ploie”, (26)
- „marța ți mărg tăte lucrurile pă dos, așe că nu fă nimic”, (34)
- „nu-i bine să ari uă să semini nimic că n-or ieși bine”, (23)
- „nu fă casă nici fîntînă că nu-i a bine”, (23)
- „nu te tunde, mai ales dacă-i și lună plină, că îi fi beteag”, (5)
- „n-adu prunci pă lume în zîua asta că-i lucru rău, îi nătrebnic”, (24)
- ș.a.m.d.

Ziua, în general nefastă, este totuși favorabilă efectuării unor lucruri. Este bine să pui cloșcă pe ouă, pentru că va scoate puicuțe. Marța poți să-ți cauți și de măritat, iar dacă faci cuiva un bine, va fi răsplătit cu același lucru.

Ziua de marți fiind o zi rea, aduce numeroase nenorociri. Are chiar și trei ceasuri rele, dar este rea îndeosebi seara. Are și personificări periculoase, cum sînt:

Marț Sara, este o reprezentare mitică românească, cu înfățișare hidoasă, care se arată celor care lucrează în seara ei. Denumirea aceasta fiind folosită în Transilvania și Banat.

Marțole, este reprezentarea mitică feminină, care personifică ziua de marți, o zi nefastă a săptămîinii, imaginată ca o femeie bătrînă cu putere diabolică. Este un duh feminin extrem de rău, care pedepsește femeile care lucrează în ziua ei. Această strigoaică locuiește în păduri și văzduhuri. Umblă prin casele oamenilor marți spre miercuri seara și folosește diferite metode de tortură pentru pedepsirea femeilor. Denumirea apare în zonele de contact cu Transilvania și Banat, ori de-a lungul unor vechi drumuri pastorale frecventate de oieri ardeleni.

Credințele legate de această personificare mitică sînt frecvente și la românii din Ungaria. *Emilia Martin*, în lucrarea sa apărută în revista *Foaia noastră*, publică

următoarele date despre aceste reprezentări mitice: „*Marț sara dă la șasă nu să mai lucra nimic că ziceu că vine marț sara, și-l bate pă care lucră, și face rău cu el*” Să zice că să face muiere Marț Sara.”

„*Marț sara ziceu că-i sara dracului. Strîgoaie în marț sara o avut putere. Numa marț sara să pute strîca că acie o fost zîuă răutățită.*”

„*Cînd avei prunc mic în tătă marț sara tămîiei pî la uși, pî la ferești și nu viie strîgoaie. Apu strîgoaie o vinit pîn cheie ușii. O putut vini pîn nimic, numa s-o ivit înlontru.*”

„*O vecină d-a lu mama me o avut soacră. Ș-acie o fost așe bosconitoare. O strîgat Marț Sara pă fereastă la vecina mamii că și nu spele vasăle Marț Sara! Ie o gîndit că soacră-sa, uă tare vecină o putut fi. Numa dîrt-ace le-o spălat. Și zice că s-o culcat afară, că atunce să culcau așe. O vinit Marț Sara. Zice că nadă o avut acolo la horn că o fost dăștis. Acolo o fost pusă o căldare cu apă și o opărească Marț Sara pă ie. Numa că ie o știut ce-s aște, și dăloc o tras brăcinaru dă la om dîn gaci, ș-o legat ușe. Ș-o strîgat: »Haidați că arde dealu Vivileului!» Zice că s-o dus tă vâietîndu-să Marț Sara. Nu știu că văzut-u-o uă numa u-o auzît, că cineva u-o prostit. S-o-nfricat bătrîna. No, zice, nu le mai spăl în viața me marț sara.*”²²

Ziua de marți și pentru poporul maghiar este o zi nefastă, cu numeroase interdicții legate de efectuarea unor munci casnice, cum sînt și torsul, spălatul etc. Toate aceste credințe legate de aceste ființe mitice izvorăsc din sărbători băbești de origine arhaică peste care s-au suprapus unele obiceiuri creștine, religioase.

Figura acestui personaj mult temut al panteonului românesc, cercetată printre altele și de marele folclorist maghiar *Díószegi Vilmos*, este deseori asociată și cu cultul morților, astfel că în această zi se impune o conduită morală deosebită. Toate zilele consacrate morților sînt însă favorabile și actelor magice, deoarece asigură o mai bună intrare în contact cu spiritele de dincolo.

Miercuri

Cea de-a treia zi a săptămîinii este miercuri, zi dedicată de romani zeului și planetei Mercur. Denumirea ei vine de la *Mercuris dies*. Această zi este mai puțin importantă la români decît vineri sau duminică, însă mai însemnată decît celelalte. Este ziua dedicată de popor *Maicii Domnului*, în cinstea căreia credincioșii postesc. *Maica Domnului* a devenit patroana zilei după apariția creștinismului, lucru care l-a moștenit probabil de la o divinitate feminină a vegetației, înrudită cu *Sfînta Vineri*.²³

În folclorul românesc *Sfînta Miercuri* apare ca o sfîntă bătrînă, slabă și necăjită, care locuiește în cer, păduri sau pustii. Sfînta se ocupă de hrana animalelor sălbatice. Locașul și-l are la asfințit, împreună cu *Sfînta Marți*, de care este despărțită prin Rîul-de-rouă, și personifică revărsatul zilei. Reprezintă principiul binelui. La ea se află chiar și locașul zeilor, iar în grădina ei este și pomul lumii. Conform credințelor steaua sfîntei apare pe cer cînd sînt vărsări de sînge și război.

Ziua de miercuri este o zi fastă, după sistemul bisericesc, dar o zi nefastă, după sistemul arhaic popular. Este personificată într-o sfință apărută frecvent în basme și povești. Conform credințelor populare ea apare noaptea, în visul bolnavilor, vindecându-i.

Ziua de miercuri, ca și cea de vineri, este considerată *“dătătoare de viață”*, deoarece este dedicată crucii, totodată este și ziua în care s-a născut Soarele.

„Apu, când Dumnezo o făcut Pămîntu o văzut că trabă să puie și niște luminători că altfel tă întuneric a fi. Așe o făcut apoi Soarile, mai apoi Luna și stelile.” (41)

În ziua dedicată *Sfintei Miercuri* de asemenea sînt interzise numeroase munci:

– *„nu să fac nunț uă petreceri că-i păcat dă Dumnezo că în zîua asta s-o ținut și sfātu împotriva lu Isus Cristos și o avut loc trădare lu Iuda”,* (9)

– *„nu-i bine ca muierile să lucre că fac bube pă brînci”,* (5)

– *„nu-i bine să te speli că-ț moare bărbatu”,* (38)

– *„nu spăla că te-or urî uoaminii”,* (4)

– *„nu fă leșiie că-i păcat”,* (42)

– *„nu mînca dă dulce că-i zî dă post și-i rău dă primejdie”,* (34)

– *„nu mînca dă dulce că nu te-nsori/măriț”,* (18)

– *„nu ferbe chimeșile că-i rău dă boală”,* (35)

– *„nu pune rață pă uoauă c-a scoate numa rățoi”,* (7)

– *„nu te du la peșit că Sfînta Mnercuri îi văduvă și-i rămîne și tu”,* (9)

– *„cila care să cunună uă mere la peșit în zîua asta, a rămîne văduv”,* (9)

– *„nu lucra că-i face bube la întiieturi și ti-or dure brîncile”,* (3)

– *„nu te spăla pă cap că-i rău dă boală”,* (18)

– *„să nu coși uă să nu torci că-i rău dă boli”,* (42)

– *„nu lua uoauăle dîn cuiabar, că faci bube pă obraz”,* (40)

– *„nu sămăna, da nicii nu rupe crăstăveșî dî la laoză, că ies amari”,* (22)

– *„nu tăie undiile, că-i păcat”,* (9)

– *„nu da nimic afară dîn casă că sacă laptile vacii”,* (18)

– *„nu da cenușe dîn casă că-i rămîne sărac”,* (42)

– *„nu pune brîncă pă sîtă că faci bube”,* (20)

– *„nu întinde pînza că nu-i bine”,* (9)

– *„nu spăla că-i be apă pe ciie lume”,* (24) etc.

În general, efectuarea oricărei munci casnice este interzisă femeilor în această zi.

Ziua de miercuri este mijlocul săptămîinii bisericești, fiind totodată și o zi dedicată viilor. Totuși copilului născut în această zi curată și binefăcătoare nu i se prezice mult noroc. Nu trăiește mult, circa 30 de ani, și toată viața lui e sărac.

Miercurile sînt favorabile pentru a plăti slujbe pentru dușmani și pentru a ține post negru în scopul diferitelor lucruri, îndeosebi dacă postul este ținut în miercurile dinaintea vinerilor cele mari de peste an.

„Posturile ținute mnercure îs tăt așe dă fontoșe, ca și cile dîn vineri. Iară dacă ți-ai pus în gînd ceva și ai vre să ți să-mplinească, postește cu tăt sufletu mnercurile dinainte vinerilor mari că ți s-or împlini.” (5)

Este favorabilă de asemenea și muncilor bărbătești în afara casei: arat, semănat, cosit etc.

„Mnercure îi bine să samini, să ari că tăte ț-or răsări bine în pământ, îi ave din tăte dă bogăt.” (21)

Joi

A patra zi a săptămânii este dedicată de romani zeului și planetei Iupiter. Numele ei vine de la *Jovis dies*. În credințele populare românești *Sfînta Joi* reprezintă principiul răului și locuiește la miazăzi, împreună cu *Sfînta Duminică*. Arătîndu-se steaua ei, e semn de înmulțire a fiarelor sălbatice.

După concepția păgînă *Sfînta Joi* e lumina zilei, statut pe care în credințele creștine îl ocupă *Sfînta Duminică*. Cele două sfinte au locașuri învecinate la mijlocul cerului, rolul lor este însă total diferit. *Sfînta Joi* este răutăcioasă, răzbu-nătoare și iute la mînie, ucigîndu-i repede pe care vrea să-i pedepsească, astfel este personificarea unei forțe distrugătoare.

Conform declarațiilor unor cercetători, joi era celebrată în era precreștină la fel ca și în cea creștină ziua de duminică. Calendarul popular oferă unele dovezi pentru sprijinirea acestor afirmații, cum ar fi și numeroasele practici precreștine din această zi a săptămânii. În Maramureș, de exemplu, pînă în prezent se mai fac nunți joia, și pînă chiar în secolul al XIX-lea încă era respectată ca zi de sărbătoare.

„Sărbătorile și obiceiurile calendaristice sprijină ipoteza că *Joi* a funcționat în spațiul carpato-pontic-danubian ca o sărbătoare a săptămânii, dedicată cultului și odihnei, singură sau alături de *Duminică*.”²⁴

Patronată de *Sfîntul Nicolae*, joi este personificată la români de o femeie sfîntă și binevoitoare, soră cu zilele de duminică, vineri și miercuri. *Sfînta Joi* locuiește printre nori, în cer, și de aici își manifestă puterea miraculoasă asupra oamenilor și gospodăriilor acestora. Ziua de joi apare însă foarte rar sub înfățișare de sfîntă, este mult mai frecvent prezentă în credințele poporului sub forma unei figuri mult temute.

Joimărița este o zeiță a morții în panteonul românesc, care se leagă de cultul moșilor și strămoșilor, devenită un personaj justițiar, care descoperă și pedepsește fetele și femeile leneșe. Aceasta apare ca o femeie cu înfățișare fioroasă, cu cap uriaș și păr lung, despletit, cu dinți mari, ca o adevărată zmeoaică, o stafie sau un duh necurat.

Conform credințelor poporului român *Joimărița* vizitează focurile de *Joimari* aprinse pentru fiecare mort în parte sau pentru toți morții acasă, în cimitir sau în curtea bisericii. Acest obicei este un rit funerar de incinerare a morților specific poporului autohton, practicat și generalizat înainte de apariția și generalizarea înhumării creștine.²⁵

Din divinitatea morților *Joimărița* devine treptat un personaj justițiar temut, care controlează și pedepsește fetele și femeile leneșe. Îndeosebi pe cele care n-au terminat torsul pînă *Joia Mare*. Modul de pedepsire al acestora era arderea degetelor și a mîinilor, „*pîrlitu părului*”.

„Muierile trăbuieu să gbeta pînă la Paști cu torsu, că dacă nu, vine Joimărița și le pedepse pă cile leneșe. Le arde la jejite, uă la pîrle la păr, ca să le vadă tăt satu, că n-or fost barnice, nu ș-or gătat lucru pă cînd o trăbuiit.” (9)

Joimăriței deci, al cărei nume vine de la ziua de joi din *Săptămîna Patimilor*, românii din Ungaria îi atribuie, alături de numeroase atribute malefice, și cel de stăpîină a cîlțului și a lînii, care controlează arta torsului.

Joimărița pedepsește însă uneori chiar și flăcăii, care pînă în ziua ei n-au reparat gardurile sau nu au îngrijit bine animalele în timpul iernii.

„Tăt ficioru îș vide dă dobitoace tătă iarna, că dacă nu, apu le vine și l-or vreme, ca în Săptămîna Paștilor să-i ieie la brînci Joimărița, că nu ș-or făcut lucru așe cum ar fi trăbuiit.” (41)

Joi este cea zi a săptămînii în care timpul se maturizează, fiind mijlocul, adică puterea săptămînii. Fiind impară, deci nefastă și periculoasă, totuși e favorabilă pentru comunicarea cu spiritele de dincolo. De asemenea este favorabilă și executării unor acte de magie.

Deși în general este o zi slobodă pentru orice, sînt cunoscute și un număr considerabil de interdicții legate de această zi. Înseși sărbătorile cele mai legate dintre toate cîte sînt ținute de femei, și pe alocuri de bărbați, sînt negreșit **joile rele**. Joile rele sînt 9, 12 sau 15 la număr și sînt de două feluri:

– **joile nemaipomenite** sau **fulgerătoare**, un ciclu de trei zile nefaste pentru cei care nu le respectă (*Joia din Săptămîna Brînzei, Joia din Săptămîna Paștilor, Joia din Săptămîna Rusaliilor*),

– **joile oprite (pomenite)**, adică joile după Paști, care cuprind un ciclu de nouă joi nelucrătoare între Paști și săptămîna a doua după *Rusalii*, cînd sînt interzise anumite activități casnice, agricole sau pastorale.

Aceste zile erau dedicate unor fenomene ale naturii potrivnice omului: grindină, furtuni, vînturi puternice, trăsnete, îngheț, incendii, brume tîrzii, revărsări de ape, ploi mari, secetă sau arșiță, pentru mînia văzduhului. În cadrul acestor zile sînt prevăzute unele interdicții de muncă în speranța că ele vor fi îmbunate și transformate din forțe malefice în forțe benefice, binevoitoare.

„Dî la Paști pînă în prima săptămîină după Rusalii joile nu să lucră, că dacă îi lucra, atunci mîntie cerului s-abate asupra cășii tale. Nu să spăla, nu să voșole, nu să lucra în ogradă că te temei că or vini ploile, or pica tetrile și nu ț-a mai rămîne nimic pă pămînt.” (22)

Rele pentru piatră, nelucrătoare, însă slobode pentru distracție și joc. Acestea sînt **joile rele**, care sînt ținute atît pentru a opri mînia *Sfîntului Ilie*, cît și pentru diferitele boli – ameteți sau înnebunie –, ori pentru sănătatea vitelor, rodirea pomilor și a semănăturilor.

În tradiția populară sacralizarea acestor zile are probabil o motivație multiplă. O serie de interdicții și practici magice sînt legate de fenomene meteorologice, credințe ce pot fi scoase doar cu greu din capul oamenilor care cred în ele.

În **joile oprite** femeile se fereau chiar și de spălat, călcat, tăiat unghii, crezînd că astfel morții vor bea leșie pe cealaltă lume, ori că ele înseși vor primi boală în oase.

„*Muierile nu spălau nici d-actie, că zâceau c-așe morți or be apă cu soponele pă ciie lume. Da să temeu și că ș-or căpăta tarite boală-n cioante.*” (18)

Cea care coase în aceste zile nu va avea noroc la măritat. Conform credințelor se va căsători cu un om urât, dar este mult posibil ca să-și îngroape în acea zi și norocul.

„*Joie să nu-ț înveți nici boii la plug, c-or fi cu nărav!*” (23) ne informează sătenii, și or fi știut ei ceva.

Conform credințelor în ziua de joi este bine să mergi la pețit, să faci logodnă, nunți sau ospete. Este chiar și ziua în care feciorii fac vizite fetelor, fiind o zi bună pentru dragoste.

„*Joie te du la pețit c-atunce îi ave noroc la fete. Atunce îi bine să faci mulățaguri.*” (17)

Fiind dedicată întru totul viilor, chiar și cel care se naște în această zi este considerat norocos, devenind om bogat în viață, deseori un bun negustor.

Poporul mai crede că joi este bine să urzești pînza, ori să croiești albituri, pentru că vor ține mult. Va fi însă durabilă nu numai haina făcută joi, ci și ploaia de joi, deseori pentru un timp de două săptămîni.

„*Dacă începe să ploaie joie, atunci doauă săptămîni a tă ploie.*” (40)

Postul ținut în zi de joi de asemenea este binevenit, iar dacă cineva va posti în *Joi Mare* fără să mănînce ceva, cu trei zile înainte va presimți ceasul morții sale.

„*Cine postește joie dă dînainte dă Paști, cu tri zile mai dăvreme a ști cînd a muri și s-a pute găta dă drum.*” (9)

Vineri

A cincea zi a săptămîinii este dedicată de romani zeiței Venera și planetei Venus. De aici, din *Veneris dies* provine și denumirea vineri. În credințele populare ziua de vineri este personificată de o femeie bătrînă, *Sfînta Vineri*, o babă, care protejează femeile căsătorite, ajutîndu-le mai ales la naștere.

„*Cînd la o muiere gre îi vine vreme, atunci numa dî la Dumnezo Sfîntu, dî la Maica Precistă și dî la Sfînta Vineri poate aștepta ajutori.*” (4)

Tot ea căsătorește fetele sau îngrijește animalele sălbatice. Poporul crede că sfînta trăiește prin munți sau în pustiu, locuri însingurate, unde numai animalele sălbatice mai trăiesc, uneori prin lumea cealaltă. De acolo vine în ajutorul celor găsiți la nevoi, cînd este invocată în descîntece, rugi sau vrăji.

„*Dacă ai von năcaz, vo boală, roagă-te la Sfînta Vinere că ie ț-a vinii în ajutor la cile grele.*” (9)

Poporul crede că vineri este cea mai importantă zi a săptămîinii după duminică.

„*Îi ce mai mare dîntă tăte zîlile săptămîinii. Îi jumătate dă duminică.*” (9) susțin informatorii.

Vineri este cea mai sfîntă zi a săptămîinii, respectată de popor printr-un post sever, deoarece în această zi fusese răstignit și Isus. Ziua ocupă chiar un loc de cinste în credințele credincioșilor, datorită evenimentelor biblice din această zi, numindu-o și *Ziua Crucii*. La rîndul său postul este un mod de a curăța trupul

și sufletul de rele, de a asigura sănătatea și bunăstarea. Dacă omul postește în această zi, după credințele poporului, îi va merge bine și îi va veni de mare ajutor. Celui care postește îi sînt iertate păcatele și i se îndeplinește orice dorință.

„*Postește vinerile că Ț-a mere bine, și Dumnezeu Ț-a ierta păcatile.*” (15)

Postind, omul va scăpa și de bolile rele, de durerea de cap, de diferitele boli ale ochiului.

„*Cine postește vinerile, scapă dă bolile cile rele, nici uății, nici capu nu l-a dure.*” (42)

Postul ținut în zi de vineri este bun și pentru a prezice ursita cuiva.

„*Tare ieram noi kîvâncsi, tâte, că ce n-i dat, apu făcem cîte tâte, ca să aflăm cum ne-a fi norocu... Dă pildă, nu mîncam tri vineri d-a rîndu nimic, postem. Apu în a triie sară, cînd băgam prima bucătură în gură, o luam ș-o ascundem, ca să ne-o băgăm noapte su perină. Că așa știiem noi, că în noapte ciie Ț-î visa ursîta. ...Da, tare ne temem, ca nu cumva să visăm copîrșeu, c-asta înșămna că nu ne-om mărita niciodată.*” (5)

Fetele care posteau vinerea însă în marea majoritate puteau fi sigure că se vor mărita în curînd, mai ales dacă consumau mîncare o singură dată pe zi.

Postul mai păzea oamenii și de vremea grea și furtuni.

„*Postește vinerile, ca să nu te temi dă vremuri grele.*” (38)

Sfînta Vineri care apare des în povestiri, își are locașul la răsărit împreună cu Sfînta Luni și reprezintă principiul binelui, ca și zilele de duminică, luni sau miercuri. În scurgerea timpului ea reprezintă amurgul. Noaptea fiind însă a morților, ea duce morții în imperiul *Sîmbetei*. Duce sufletele pînă la *Apa Sîmbetei*, iar acolo le dă pe seama luntrașului.

După sistemul arhaic popular vineri este o zi nefastă, pînă ce după sistemul bisericesc este considerată fastă. Această zi acumulează trăsăturile unei vechi divinități a naturii, elemente ale cultului *Maicii Domnului* și ale *Sfintei Paraschiva*. La poporul grec această zi este chiar și numită „*Paraskeve*”.

Ziua de vineri este celebrată de numeroase alte popoare, iar cultul zilei este o dovadă a unității culturale și religioase a vechilor seminții indo-europene, care au avut probabil o zeităte feminină a naturii, dragostei și fecundității, al cărei prototip este Venus.

Ziua de vineri este dedicată viilor, fiind și ziua crucii și este dătătoare de viață. Este și ziua în care se practică semănatul și răsăditul busuiocului, folosit atît în riturile creștine, cît și în diferite acte de magie.

„*Busuiocul trabă sămănat vinere, ca să crească mîndru și să minoasă bine. Apu să-l uz încă nante dă răsăritu Soarelui că așe trabă.*” (3)

De această zi a săptămîinii sînt legate numeroase restricții mult respectate de poporul credincios, în speranța obținerii sprijinului venit din partea sfintei:

– „*vinere nu te sfădii cu nime că-i ajunje rău*”, 842)

– „*nu vorbi mult că nu-i bine*”, (32)

– „*nu cînta că astăz l-or răstignit pă Isus Cristos*”, (9)

– „*nu spăla că te-a dure capu*”, (18)

– „*nu spăla că-i face vermi*”, (4)

- „nu te spăla pă păr că ț-a pica firu cila cu noroc dîn cap”, (9)
- „nu te spăla că-ț moare bărbatu”, (24)
- „nu fă leșie că după moarte îi be apă și venin”, (38)
- „nu spăla chimeși că îi dă rău”, (34)
- „nu toarce că ț-or coace jejitile, uă ț-or pica undiile”, (6)
- „nu toarce că ț-i toarce mațale”, (9)
- „să nu torci lînă că pă ciie lume țî s-a sucii după grumaz”, (26)
- „să nu coși că dă te-mpunji cu acu, s-or face bube pe jejite”, (18)
- „dacă coși, țî-i cosî și gura”, (15)
- „să nu coși că nu-i face a bine”, (4)
- „să nu coși că nu t-i mărita”, (34)
- „să nu coși că te pocește Sfînta Vineri”, (42)
- „nu cîrpii, că nu țîne mult”, (40)
- „nu-ț tăie undiile că așe țî-i pune spini în drum”, (9) ș.a.m.d.

Ziua de vineri este de altminteri binefăcătoare și curată, tocmai din această cauză femeile se feresc de efectuarea oricărui lucru, fiind considerată cea mai primejdioasă dintre toate zilele săptămînii, îndeosebi pentru dînsele, pedepsindu-le aspru, pentru că n-au respectat-o.

Alte restricții mai sînt:

- „nu pune hăizaș pă casă că numa păsările s-or bucura dă iel și ș-or face cuib acolo”, (16)
- „nu scopii pîn casă că s-a umple dă stălniță”, (22)
- „nu mătura pîn casă, că ț-or duce puii cioarale”, (18)
- „nu țîpa gunoiu afară dîn casă că ț-or perii puii”, (40)
- „nu țîpa afară nimic dîn casă că-i rămîne sărac”, (39)
- „nu da foc uă sare că-i dă pagubă”, (24)
- „nu da nimic dîn casă că-i rămîne sărac”, (9)
- „nu da nimic dîn casă, că-ț rămîn vacile fără lapte”, (38)
- „nu da baligă dîn casă că-i rău dă vaci”, (18)
- „nu lua uoauăle dîn cuibar că-i face bube pă obraz”, (40)
- „nu pune cloșcă că n-or ieșii puii dîn uoauă”, (5)
- „nu sămăna nimic c-or ieși amare, mai ales caștrăvești și șelata”, (22)
- „nu culeje nimica buruiană dă leac că n-or fi nici d-o treabă”, (35)
- „nu te duce la prins pește că nu-i prinde nimic”, (39)
- „să nici nu mînci pește vinere că ț-a cura sînje dîn nas”, (24)
- „nu coace pită că poț uărbi”, (5)
- „nu coace pită că a cura sînje dîn ie”, (40)
- „nu te du la nontă că nu-i dă mulățag zîua asta”, (33)
- „nu boteza prunc că n-ave noroc”, (6) ș.a.m.d.

Conform credințelor nici venirea pe lume a copiilor nu este norocoasă în această zi, crezîndu-se că copiii vor rămîne de mici orfani, iar în caz că vor începe să vorbească într-o zi de vineri, vor deveni gîngavi. Nu este de viață nici animalul născut în această zi.

În ceea ce privește respectarea postului prescris pentru această zi, trebuie

amintit neapărat, că nu numai fructul și peștele este contraindicat, ci și consumarea usturoiului și a cepii.

„Nu mînca pește vinere că ț-a cura sînje dîn nas. Da dacă poți nu mînca nici ai, nici ceapă că-ț ieu sufletu.” (24)

În pofida numeroaselor restricții, ziua de vineri totuși este bună pentru efectuarea unor lucruri. E bine, de exemplu, să te scalzi în zi de vineri în apă curgătoare, îndeosebi în dimineața zilei de *Vinerea Mare*, crezîndu-se că astfel vei scăpa de bolile de peste an, pentru că seacă tot răul ce se dă asupra ta. Neapărat să te ferești însă ca să intri în apă după un om bolnav, deoarece astfel vei lua boala aceluia.

„Dacă o avut uarecine așe bubă, o trăbuiit și margă în Vinere Sacă înainte dă răsărit dă soare pă hotar. Dacă o fost acolo uarice apă, o trăbuiit și să aschelde în ie. Ș-așe o fost, că numa cole în ogreadă s-o dus și s-o spălat pă bubă cu roauă după luțărniă. Așe zîceu că-ț trece. Iera care și atunci făce asta, dacă n-ave nici on bai. Tumna c-oace și nu aibă.”²⁶

De asemenea este favorabilă și pentru a ține slujbe împotriva dușmanilor, pentru a plăti preotului efectuarea acestora.

Între astrul natural al Pămîntului și ziua de vineri de asemenea există o strînsă legătură. Dacă vinerea este lună plină, poporul crede că e bine să-și taie părul, deoarece acesta o să-i crească la fel ca și Luna. Tot în zilele de vineri cu lună plină se practică și cele mai multe magii de dragoste. Vinerile sînt de fapt și zilele în care, după credințele poporului, strigoile învață.

„Vinere îi zîua în care învață bosorcoaiile și s-adună iele așe, lauălaltă.” (40)

În cadrul zilelor de vineri poporul român deosebește un ciclu de 12 vineri mari, în care se cuvine ca să nu se mănînce nimic pînă a doua zi. Zilele acestea sînt petrecute de oamenii credincioși prin post și rugăciune, consumînd abia seara cîte o bucățică de pîine și o înghițitură de apă. Aceste zile sînt vinerile premergătoare următoarelor sărbători: *Stretenie, Cei 40 de sfinți, Blagovește, Paști, Sînzîiene, Sîntilie, Schimbarea la Față, Sîntămărie Mare, Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul, Ziua Crucii, Sfîntul Andrei, Crăciun*.

Unele vineri formează chiar și cicluri de 3, 9 sau 12, cu diferite semnificații religioase și interdicții de muncă.

Ziua de vineri este considerată nefastă de către multe popoare, chiar și în prezent, îndeosebi dacă aceasta cade în cea de-a treisprezecea zi a lunii. Vineri, 13, este o zi plină de ghinion, o zi a catastrofelor fără sfîrșit, dovadă toate acele evenimente care au avut loc pînă în prezent în această zi. Conform celor mai superstițioși oameni, în această zi nu este bine nici măcar să te scoli din pat, mai ales cu piciorul sîng. Nu aduce noroc nici pisica neagră, mutatul în casă nouă, pornirea la drum. Cel care rîde în această zi duminica va plînge. Dacă cineva se îmbolnăvește în această zi nu se mai ridică din pat. Strănutatul pe stomacul gol este și el un semn de mare pericol etc.

Frica de această zi are chiar și o denumire specială „*triscaideca fobie*”, caracteristică numeroaselor popoare, de la scandinavi pînă la asiatici. Originea credinței își are rădăcinile în diferitele tradiții ale popoarelor.

Ziua de vineri este cea în care Eva l-a ispitit pe Adam, deci este ziua intrării în păcat a omenirii. Treisprezece inși au participat, de exemplu, și la Cina cea de Taină! Pînă în secolul al XIX-lea, era chiar și ziua călăului, ziua în care erau executați cei condamnați la moarte.

Un singur popor consideră norocoasă această zi cel spaniol, crezînd că caracterul fast al acesteia vine de la faptul că răscumpărarea noastră n-ar fi fost posibilă fără răstignirea din *Vinerea Mare*.

Sîmbătă

Ultima zi a săptămîinii a fost dedicată de romani zeului și planetei Saturn, fiind considerată nefastă pentru vii, cu trei ceasuri rele și favorabilă pentru spiritele morților. În credințele populare românești ziua aceasta deseori este asemănată cu un rîu care ar înconjura Iadul sau ar lega lumea de aici cu lumea de dincolo, cu *Apa Sîmbetei*.²⁷

Semnificația de zi nefavorabilă vine nu numai de la faptul că este ziua morților, care în această zi sînt invocați de cei vii prin vrăji sau descîntece sau primesc ofrande de la ei, ci și din faptul că e ultima zi a săptămîinii, cînd timpul săptămîinii se degradează, moare. Acest ritual al sfîrșitului de săptămîină începe sîmbăta și continuă duminica, celebrînd victoria binelui asupra forțelor malefice din sîmbătă. Și cum orice sfîrșit de perioadă calendaristică are un caracter nefast și caracterul zilei de sîmbătă devine nefast. La sfîrșitul săptămîinii deci nimic nu poate reuși, pentru că sfîrșitul este al morților.

După credințele populare *Sfînta Sîmbătă*, care personifică această zi, nu este soră cu celelalte zile. Ea locuiește singură, la mieznoapte. Nici nu este sfîntă adevărată, ca și tovarășele ei, e străină. Nici stea nu are, precum cele șase, fiecare stînd deasupra locașurilor acestora. Poporul crede că ar fi fost și o stea a șaptea, dar aceasta a rămas a *Maicii Domnului*, iar cînd aceasta se va arăta, va fi sfîrșitul lumii.

Ziua de sîmbătă reprezintă principiul răului, ca și zilele de joi sau marți. Este deopotrivă urgisită de Dumnezeu și de oameni. Este o personificare a nopții, a perioadei de la amurg pînă la cîntatul cocoșilor, care sălășluiește la mieznoapte și e despărțită de celelalte prin *Apa Sîmbetei*.

Denumirea vine de la *Sab(b)ata dies*, expresie împrumutată de la evrei, „*sabbath*” însemnînd odihnă, zi în care oamenii se odihneau, după poruncile Bibliei.

„În ziua a șaptea Dumnezeu și-a sfîrșit lucrarea, pe care o făcuse; și în ziua a șaptea S-a odihnit de toată lucrarea Lui pe care o făcuse.

Dumnezeu a binecuvîntat ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că în ziua aceasta S-a odihnit de toată lucrarea Lui, pe care o zidise și o făcuse.”²⁸

Pînă în 313 d. Cr. sîmbăta era ziua oficială de repaos a săptămîinii, abia începînd cu acest an fusese înlocuită cu duminica datorită importanțelor evenimente ale **Noului Testament**.²⁹ Pînă în 313 creștinii se adunau sîmbăta seara ori duminică dis-de-diminează pentru săvîrșirea Euharisiei, iar după această dată a devenit ziua pregătirii pentru duminică.

Denumirea de *Saturnus dies*, pe care i-au dat-o romanii, vine de la importanța pe care o avea zeul Saturn (numit de romani *Pater Deorum*) unul dintre cei mai vechi zei italici, dar la rîndul lor și egiptenii au închinat cea de-a șaptea zi a săptămîinii planetei Saturn.

Valoarea acestei zile a săptămîinii este puternic influențată de evenimentele biblice. Fiind ziua în care Isus a fost pus în mormînt, biserica creștină a închinat-o morților. Rituri legate de ziua de sîmbătă conțin însă și elemente precreștine, ca de exemplu cele legate de celebrarea *Sfintului Lazăr*.

În credințele populare *Sfînta Sîmbăta* este conducătoarea morților și aducătoare de nenorociri pe la casele oamenilor. Sîmbăta fiind o zi nefastă, o împînzesc numeroase interdicții:

- „*nu începe lucru nou că nu l-i găta pînă-i lume*”, (42)
- „*nu porni la drum că nu-i ajunje dăparte, îi dă moarte*”, (6)
- „*nu toarce, nu periee cînepa că s-or băga sufletile morților în ie*”, (38)
- „*dă după-mniază nu da nimică dîn casă pînă lune, că nu-i bine*”, (18)
- „*nu fîpa afară gunoiu că tăt ce fîpi afară în zîua asta mere la morț*”, (40)
- „*nu mătura, nu aduce apă că-i mîinii morți, care sîmbăta vin pî la neamurile lor, apu ii vin și ce le dai, primăsc și să duc*”, (9)
- „*nu mere la peșt, nu ține logodnă că dîr ceasurile cele rele nu-i ave noroc*”, (17)
- „*nu începe aratu, sămănatu că nu-i ave haznă dă iele*”, (28)
- „*nu-ț fă casă că n-apuci să șez în ie*”, (41)
- „*nu săbiie hane că-s pîntru morț*”, (20)
- „*nu păcătuii că tăt ce faci sîmbăta dăscoperă Dumnezo Sfîntu*”, (9)
- „*nu fura că te prind*”, (39)
- „*nu tăie gura la chimeși că-i rău dă moarte*”, (18)
- „*nu lua hane noi pă tine că nu li-i mai lua pă tine nici odată*”, (34)
- „*dacă săbiiești astăz să și o gheț că altfel moare cila pîntru care le faci*”, (14)
- „*nu mînca dă dimineață că atunci să-mpărtășesc înjerii*”, (9)
- „*fetile să nu spele uă să coase că le-a diuăte cineva*”, (18)
- „*dacă o nevastă spală uă coasă, atunci a naște greu*”, (40) ș.a.m.d.

Poporul mai crede și că copilul născut în zi de sîmbătă nu va avea noroc în viață, nici putere în el. Toată viața lui este ostenit, deseori murind de timpuriu. Femeile tocmai din această cauză se roagă să nu nască în zile de sîmbătă. Copilul născut în zi de sîmbătă are un singur avantaj, are putere de a vedea stafii/duhurile, nu este atacat de strigoi, iar după moarte nu-i putrezesc oasele. Dar, în seara aceasta să nu se arunce afară apa în care a fost scaldat copilul.

Cine mănîncă sîmbăta ceva nespălat, îngerul 40 de zile nu se va apropia de el.

„*Să nu mînaci ceva năspălat sîmbăta, că patruzăci dă zîle nu s-a apropiie înjeru dă tine, și-i rămîne fără paza lui.*” (9)

Se mai crede că cine strănută dimineața nu-și va putea termina lucrul din aceea zi.

„*Cine zdrăviie dă dimineață sîmbăta, nu ș-a mai găta lucru în acie zî.*” (24)

Ploaia începută în zi de sîmbătă, conform credințelor, este durabilă, ca și vremea rea.

Sîmbăta este o zi potrivită pentru efectuarea unor vrăji, tocmai din cauza contactului ei special cu cealaltă lume. În trecut fetele de măritat făceau numeroase vrăji în seara de sîmbătă. Tot în această zi este recomandabil să se dea înapoi împrumutul cerut în săptămîna respectivă. Un sfat din bătrîni mai e: „*să te curăți, să te speli și să-ți tai unghiile, că dacă nu, atunci îi ajunje pã ciie lume să coț pîn gunoaie*”.

Poporul român mai crede că în această zi nu e bine ca omul să se împotrivească lui Dumnezeu, la fel ca în zilele de marți, deoarece în aceste zile El a urzit Pămîntul, „*l-o-nceput și l-o gătat*”.

Se crede și că *Maica Domnului* în fiecare zi de sîmbătă trece prin „*Sînu lu Avram*”, unde cei de acolo îi umplu poalele de lacrimi, astfel că Soarele, oricît de puțin, dar trebuie să strălucească, spre a-i usca hainele.³⁰

La românii din Ungaria există o variantă conform căreia Soarele în zi de sîmbătă cîtuși de puțin, dar va străluci.

„*Sîmbăta îi zîua în care Maica Precistă o sucuiit spăla scutecile lu Domnu Isus Cristos, așe că sîmbăta tădauna trăbuie să slujească Soarile oleacă, că altfel nu s-or putut usca.*” (22)

În zilele de sîmbătă deseori sînt celebrate importante date ale calendarului, de exemplu *Sîmbăta Tomii*, *Sîntoaderul*, dar și pomenirile morților au loc în aceste zile.

Duminică

Singura zi a săptămîinii care poartă nume creștin este *Ziua Domnului*, duminică, din *Domini dies*, fiind consacrată lui Isus. Ca zi a învierii, este plină de lumină, prin urmare este a celor vii. În antichitate a fost dedicată Soarelui, cult ale cărui rămășițe pot fi regăsite și în denumirile din limbile germanice *Sonntag* sau *Sunday*.

La romani de asemenea era dedicată Soarelui – *Solis dies* –. Soarele este identic cu lumina dătătoare de viață, lucru reprezentat la creștini de Dumnezeu și de Isus, de aici numai un pas a fost înlocuirea celor două denumiri.

Duminica este o zi de repaus, cînd omul petrece și nu lucrează. Această zi face parte din ritualul de sfîrșit al săptămîinii, care începe cu sîmbăta. În această zi se celebrează victoria binelui asupra forțelor malefice, reînnoirea timpului o dată cu începerea săptămîinii, victoria binelui asupra forțelor malefice acumulate în săptămîna anterioară.

Ziua de duminică începînd din anul 321 d. Cr. devine prima zi a săptămîinii, fiind fixată cap de săptămîină de către Constantin cel Mare. Numeroase popoare sud-europene, printre ele și cel român, fixau însă începutul săptămîinii în ziua de luni. Înlocuirea sab(b)atului prin duminică constituie de fapt unul dintre cele mai importante evenimente ale *Noului Testament*. Abia după verdictul de la Milano din 313 d. Cr. devine zi de repaus oficial și începînd din 321 devine prima zi a săptămîinii.³¹

În folclorul românesc ziua este întruchipată de *Sfînta Duminică*, care se arată

oamenilor atât în vis, cât și în realitate pentru a le da sfaturi, cum să prevină bolile și să rezolve problemele.

„*Cela care în vis vede o muiere bătrână, cu părul dășpletit, acela să știe c-o visat cu Sfînta Duminică, care i-o vinit în ajutor pîn vis.*” (9)

Sfînta Duminică face nenumărate minuni, face numai bine, așa încît în ziua ei nu se lucrează nimic.

„*Duminica îi o zî tare sfîntă. Nimică nu să lucră în ie. Numa trabă și meri la beserică și te roji, să ai sufletu curat, ca zîua asta.*” (18)

Sfînta Duminică, personaj des aparent în basme și povești, locuiește la miazăzi cu Sfînta Joi. Conform credințelor apariția stelei ei este semn de foamete. Sfînta Duminică reprezintă principiul binelui și este blîndă, ca și Sfînta Luni, Sfînta Miercuri sau Sfînta Vineri. Este deci și o personificare a zilei, ca și Sfînta Joi. Diferența se manifestă însă prin faptul că după concepția păgînă lumina zilei e Sfînta Joi, pînă ce după cea creștină Sfînta Duminică.

După credințele poporului cele două babe au locașurile învecinate, la mijlocul cerului, avînd însă diferite roluri. Pînă cînd Sfînta Joi este răutăcioasă și răzbunătoare, Sfînta Duminică reprezintă puterea binefăcătoare a Soarelui, căldura rodnică și lumina. Sfînta Joi este căldura distrugătoare a Soarelui, Sfînta Duminică însă e lumina și căldura învietoare și rodnică.

După credințele poporului ziua de duminică este cheia și bolta săptămînii, aparține timpului sacru și sărbătorii. Este ziua rugăciunilor, a florilor și a bucuriei. După sistemul arhaic este cea de-a șaptea zi, după sistemul liturgic, bisericesc este cea cu care începe săptămîna.

Duminica este cea mai mare zi dintre toate, cea mai frumoasă. Chiar și Dumnezeu s-a născut în această zi, după credințele poporului. Iar dacă un om se naște în această zi sfîntă, va fi totdeauna norocos, vesel și, desigur, bogat.

„*Acila-i om norocos, care să naște duminica că tătă viața lui i-a mere bine, a ave dă tâte și tă voios a și fi, c-a ave și dî ce.*” (16)

După credințele poporului fiecare zi te iartă dacă lucrezi, numai duminica nu, astfel de această zi sînt legate cele mai severe restricții:

- „*nu coasă c-o-nțepi pă Sfînta Duminică*”, (38)
- „*muiere gre să nu coasă că-i coasă gura la prunc*”, (40)
- „*nu te spăla pă păr că-i face bube uă mătreață pă cap*”, (5)
- „*nu te spăla pă cap că după moarte îi putrăzî, dă numa părul a rămîne dă tine*”, (9)
- „*nu pune cloște pă uouă că-ț ies puii hîdoși*”, (27)
- „*nu tăie hoară că nu ț-a mere bine*”, (24)
- „*nu sădi nimic că să uscă*”, (42)
- „*nu voșoli hane că ieu foc pă tine*”, (22)
- „*nu pune acreli că să putrăzăsc*”, (1)
- „*nu traje dîn pipă pînă nu-i popa gata cu slujba că nu-i bine*”, (39)
- „*nu dăștide fereștile pînă ce nu gată popa cu slujba-n beserică*”, (24) (unii informatori susțin însă că ușa casei este bine s-o deschizi încă atunci cînd este

întuneric, pentru că astfel Maica Domnului intră în casă și lasă acolo noroc – nota autoarei)

- „nu dormi cît țin slujba în beserică că nu-ț mere bine”, (4)
- „nu mînca dimineța dăloc după ce te scoli că nu-i bine”, (24)
- „nu pune brînca pã mîngălău că vîntu ț-a încîlci cînepa”, (9)
- „nu fă foc că să arde Maica Domnului”, (7)
- „nu toarce că pã ața sucită s-or suii zvîrcolacii la Soare și l-or mînca”, (18)
- „nu coace pîtă că nu-i bine”, (24)
- „nu înșira mărjele că și asta-i lucru”, (22)
- „nu tăie nimic că nu-i bine, mai ales pîntru muiere gre, c-ave pruncu cu buza tăietă”, (5)
- „nu da nimic dîn casă că nu-i bine”, (32)
- „nu dormi dimineța cînd trag clopotile c-or trece șerpi păstă tine”, (9)
- „nu mătura în fața Soarelui că să mînie pã tine”, (24)
- „nu recunoaște că te doare capul că te-a dure și mai tare”, (12)
- „nu te pteptăna că deri morți”, (14)
- „nu uda penile c-or face vermi la rădăcină”, (9)
- „nu tăie dîn hoară pînă ce-i slujbă că tăte ț-or muri”, (24)
- „nu te du la pescuit că peștile îi sfînt și-i păcat să-l prinz”, (40)
- „nu da uoaia afară dîn casă că nu s-or mai uoua găinile”, (35)
- „nu mătura că-i țîpa afară norocu dîn casă”, (36)
- „nu te sfădi, mai ales dacă-i lună noauă, că tătă luna ț-a mere rău, dacă rău ua-i început”, (9)
- „visurile dă cătă duminică nu-s bune dă nimic”, (12) ș.a.m.d.

La această zi se referă și zicătoarea:

„Oi lucra și io, dac-a lucra și popa!” (22)

În această zi sînt interzise și practicile magice sau descîntatul, cu excepția celor de dragoste și de precizare a viitorului și a belșugului.

Ziua de duminică fiind a sărbătorii, e bine să faci nunți în această zi, să te căsătorești, că astfel va fi lungă căsnicia. Duminica este bună și să faci dragoste, să faci leacuri, să postești împotriva dușmanilor. În prima duminică, la lună nouă în unele biserici se face chiar și liturghie pentru noroc, trai bun și sănătate. Postul ținut în zi de duminică, în alte circumstanțe este păcat, deoarece ziua este dedicată veseliei.

„Îi mare păcat să postești duminica, numa dacă n-ai tu ceva anume dîr ce să postești, să-l roji pã Bunu Dumnezo să te ajute.” (9)

Cele mai mari sărbători cad în zi de duminică – Crăciunul, Floriile, Paștile, Rusaliile –, lucru care de asemenea adeverește importanța acestei zile în care tot ce se întîmplă are caracter pozitiv și creator.

Lista informatorilor

1. Ecaterina Ardelean, născută Nicula	1933–1996	Chitighaz
2. Gheorghe Ardelean	1921	Chitighaz
3. Maria Ardelean, născută Șimonca	1929	Chitighaz
4. Florica Bojti, născută Sarca	1929	Aletea
5. Maria Borbil, născută Nicula	1914–2000	Chitighaz
6. Ecaterina Botás, născută Otlăcan	1908	Otlaca-Pustă,
7. Cornelia Cristea	1922	Cenadul Unguresc
8. Cornel Foita	1920	Bătania
9. Zenobia Gábor, născută Rediș	1900–1990	Otlaca-Pustă
10. Maria Ghimeș, născută Tătar	1926	Aletea
11. Traian Graur	1927	Cenadul Unguresc
12. Sofia Gros, născută Nicula	1915–1994	Chitighaz
13. Sofia Hotea, născută Herghel	1927	Aletea
14. Sofia Iepure, născută Telecan	1909	Aletea
15. Floarea Iova, născută Oros	1919	Micherechi
16. Ioan Iova	1910–2000	Micherechi
17. Ioan Muntean	1908–1990	Chitighaz
18. Sofia Muntean, născută Șimonca	1914–1999	Chitighaz
19. Emilia Murășan, născută Soldan	1921	Bătania
20. Ana Nicula, născută Pop	1910	Chitighaz
21. Dumitru Nicula	1913–1994	Chitighaz
22. Iuliana Nicula, născută Rediș	1933	Chitighaz
23. Gheorghe Nicula	1927	Chitighaz
24. Zenobia Nicula, născută Rediș	1901–1995	Chitighaz
25. Vasile Papp	1938	Bedeu
26. Florica Pilan, născută Szretykó	1913	Otlaca-Pustă
27. Florica Poptilican, născută Nicula	1922	Chitighaz
28. Mihai Roșu	1912	Micherechi
29. Gheorghe Rotar	1922	Chitighaz
30. Mihai Ruja	1920	Micherechi
31. Rozalia Sabău, născută Fegyverneki	1923–1989	Chitighaz
32. Eva Sava, născută Juhász	1922	Micherechi
33. Gheorghe Sava	1911	Micherechi
34. Sofia Szretykó, născută Samfira	1929	Aletea
35. Ecaterina Sajtos, născută Rotar	1908	Chitighaz
36. Florica Șimonca, născută Gábor	1911	Otlaca-Pustă
37. Ioan Șutea	1929	Bătania
38. Emilia Târnovan, născută Murășan	1913–2000	Bătania
39. Gheorghe Tripon	1927	Chitighaz
40. Florica Tulcan, născută Nicula	1915–1993	Chitighaz
41. Gheorghe Tulcan	1913–1989	Chitighaz
42. Cristina Vecsernyés, născută Drăgui	1914	Săcal

Bibliografie

1. *Annales '96*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, Editura Noi, 1996.
2. *A világ legnagyobb babonái*, Editura 2010 Alapítvány, Budapesta, 1999.
3. Bernea, Ernest: *Cadre ale gândirii populare românești*, Cartea Românească, 1985. *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas, 1997.
4. *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Londra, 1965.
5. Bria, Ion: *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1994.
6. Chevalier, Jean–Gheerbrant, Alain: *Dicționar de simboluri*, Vol. I–III, Editura Artemis, București, 1994–95.
7. Colta, Elena Rodica: *Sfânta Vineri sau Paraschiva, Cîteva considerații privind cristalizarea dublei reprezentări în satele din vestul României*, In: „Zărandul. Revistă de Etnologie”, Museum, Arad, 1999, pag. 129–144.
8. Coman, Mihai: *Bestiarul Mitologic Românesc*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
9. Coșbuc, George: *Elementele literaturii populare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.
10. Eliade, Mircea: *Sacru și profanul*, Editura Humanitas, București, 1995. *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978.
11. Evseev, Ivan: *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999. *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.
12. Fazekas, István–Székely Sz. Magdolna: *Igézet ne fogja*, Editura Magvető, Budapesta, 1990.
13. Garami, Irina: *Obiceiuri de post la Săcal*, In: „Izvorul, Revistă de etnografie și folclor”, Giula, 1984, nr. 2., pag. 36.
14. Ghinoiu, Ion: *Vîrstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1988. *Obiceiuri populare de peste an*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
15. Hahn, István: *Naptári rendszerek és időszámítás*, Editura Gondolat, Budapesta, 1983.
16. Hamilton, Edith: *Görög és római mitológia*, Editura Holnap, Budapesta, 1992.
17. Kernbach, Victor: *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995.
18. Krupa, András: *Hiedelmek, varázslatok, boszorkányok*, Békéscsaba, 1974.
19. Marian, Simion Florea: *Sărbătorile la români*, vol. I-II, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
20. Martin, Emilia: *Sărbătorile calendaristice la românii din județul Bichiș*, Editura Tankönyvkiadó, Budapesta, 1987. *Date etnografice despre românii din Ungaria*, In: „Valorile culturale ale românilor din Ungaria”, nr. 1., Giula, 1995. *Vrăji de dragoste*, In: „Izvorul, Revistă de etnografie și folclor”, 1985, nr. 2., pag. 7–14, *Marț Sara*, In: „Foaia noastră”, 11 ianuarie 1985, pag. 7.
21. Moldován, Gergely: *A magyarországi románok*, Budapesta, 1913.
22. Niculiță–Voronca, Elena: *Datinile și credințele poporului român*, vol. I–II, Editura Saeculum I. O., București, 1998.
23. Nikula, Stella: *Nașterea la românii din Ungaria*, In: „Annales '96”, Giula, 1996, pag. 223–253 *Folclorul obiceiurilor calendaristice la românii din Ungaria*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1999. *Lumea viselor*, In: „Izvorul, Revistă de etnografie și folclor”, nr. 21, Giula, 2000, pag. 28–62.
24. Pócs, Éva: *A magyarországi románok népbite Diószegi Vilmos gyűjtésében*, In: „Békési Élet” anul XVI, nr. 4, pag. 487–498. și anul XVII, nr. 3, pag. 368–377, *Tér és idő a népbiteben*, In: „Ethnographia”, 1983, nr. 2, pag. 177–206.

25. Pavelescu, Gheorghe: *Magia la români*, Editura Minerva, București, 1998.
 26. Róheim, Géza: *Magyar néphit és népszokások*, Budapest, 1925.
 27. Vulcănescu, Romulus: *Mitologie română*, Editura Academiei R.S.R., București, 1987.

Note

1. Informatoare Iuliana Nicula, născută Rediș, din localitatea Chitighaz.
2. Bernea, Ernest: *Cadre ale gândirii populare românești*, Editura Cartea Românească, 1985, pag. 182.
3. Kernbach, Victor: *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995, pag. 626–627.
4. Biblia, Geneza: III, 22.
5. Biblia, Psalmii: XC, 10.
6. Bernea, Ernest, op. cit., pag. 160.
7. Kernbach, Victor, op. cit., pag. 627.
8. De fapt eveau o săptămână fluctuată de opt, șapte sau șase zile – nota autoarei.
9. Hahn, István, *Naptári rendszerek és időszámítás*, Editura Gondolat, Budapest, 1983, pag. 64.
10. Coșbuc, George, *Elementele literaturii populare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p.g 98–99.
11. Niculiță-Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului*, Vol. I–II, Editura Saeculum I. O., București, 1998, pag. 191.
12. A világ legnagyobb babonái, Editura 2010 Alapítvány, Budapest, 1999, pag. 107.
13. Ibidem pag. 109–110.
14. Ghinoiu, Ion, *Vrstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1988, pag. 44.
15. Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999, pag. 497–498.
16. „*Cel ce se dedă la înșelăciune nu va locui în casa mea; cel ce spune minciuni nu va sta înaintea mea. În fiecare dimineață voi nimici pe toți cei răi din țară, ca să stîrlesc din cetatea Domnului pe toți cei ce săvîrșesc nelegiuirea.*” Biblia, Psalmii, CI, 8.
17. Evseev, Ivan, op. cit., pag. 497–498.
18. De exemplu iau mana vacilor – nota autoarei.
19. Ghinoiu, Ion, op. cit., pag. 76–77.
20. Biblia, Geneza, I. 9–10.
21. Coșbuc, George, op. cit., pag. 335.
22. Martin, Emilia, *Marț Sara*, în *Foaia noastră*, 11 ianuarie 1985, pag. 7.
23. Evseev, Ivan, op. cit., pag. 289.
24. Ghinoiu, Ion, *Obiceiuri populare de peste an*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, pag. 99–100.
25. Ibidem, pag. 101.
26. Martin, Emilia, op. cit., pag. 103.
27. Ibidem, pag. 170.
28. Biblia, Geneza, II, 2–3.
29. Bria, Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pag. 423.
30. Evseev, Ivan, op. cit., pag. 417–418.
31. Bria, Ion, op. cit., pag. 423.

Emilia Martin

Efectele relațiilor interetnice și intraetnice în viața culturală a românilor din Ungaria

La începutul noului mileniu definirea românimii din Ungaria este un lucru foarte dificil, deoarece populația românească din Ungaria zilelor noastre este compusă din mai multe straturi. Există pe de o parte comunitățile românești izolate, care – după datele cuprinse în documentele istorice – au o vechime de 2-3 sute de ani în localitățile din estul Ungariei, unde trăiesc și azi. În urma schimbărilor politice din ultimul deceniu însă s-a transferat în Ungaria o populație românească numeroasă, fapt care a început să aibă influență hotărâtoare asupra vieții culturale a românilor din Ungaria. Apariția românilor precum și a ungarilor vorbitori de limba română are numeroase consecințe.

În cadrul comunicării voi încerca să prezint situația de azi a românilor din Ungaria, ținând seamă mai ales de transformările care s-au produs în urma diferitelor moduri de conviețuire a românilor cu ungurii, cu celelalte naționalități conlocuitoare și – în ultima perioadă – cu românii stabiliți în ultimii ani în Ungaria.

În privința păstrării identității situația comunităților românești diferă de la o localitate la alta. Dat fiind că viața lor s-a desfășurat potrivit condițiilor istorico-sociale ale localității respective, comunitățile românești se află în faze diferite în ceea ce privește cunoașterea limbii materne și procesul de asimilare.

Spre exemplu, în regiunea Nyírség din nord-estul Ungariei de azi, existența românilor se poate documenta din anii 1730. Conform datelor statistice din 1773, în localitățile Kállósemjén, Kisléta, Nyíracád, Újfehértó, Nyírlugos, Rozsály, Méhtelek, Ura, Csegöld există populație românească, pînă cînd Biri, Kiskálló Nyíradony sînt localități cu populație pur românească. Statisticile reflectă scăderea drastică a populației românești, ceea ce se explică prin faptul că, în timpul stabilirii lor în această zonă, au fost deja bilingvi, au aparținut bisericii greco-catolice, ceea ce, ajungînd în mediu unguresc, a avut drept urmare pierderea limbii materne.

O asimilare rapidă se poate observa și în cazul românilor din Crîstor (județul Bichiș), deși localitatea se află într-o situație cu totul diferită, fiind localitate vecină cu Micherechiul, unde populația românească s-a menținut pînă în zilele noastre. Românii din Crîstor au fost așezați sporadic pe teritoriul satului și începînd cu anii 1870 nu au avut preot și învățămînt românesc. În urma acestor factori – și dat fiind că românii din Micherechi au trăit într-o comunitate foarte închisă, nu au stabilit contacte cu alte comunități – deja la începutul anilor 1900 la Crîstor

sînt multe la număr căsătoriile exogamice, lucru care a contribuit de timpuriu la pierderea identității.

Satul Vecherd (județul Hajdú-Bihar) se află într-o situație unică. Pînă în ultimii ani a fost locuit în întregime de români ortodocși, în majoritate stabiliți aici în secolul al 18-lea, deci a fost într-o situație potrivită pentru a-și menține identitatea. În cazul acestei localități motivul asimilării pare a fi economic. Fiind un sătuleț mic, izolat, nu a putut oferi posibilități de muncă, din acest motiv tinerii și-au părăsit satul natal, căutînd posibilități de trai în alte părți, mai ales în orașe.

La Bedeu, Leta și Pocei, localități cu populație românească de religie greco-catolică din județul Hajdú-Bihar, procesul de asimilare se explică prin lipsa învățămîntului românesc pe o perioadă îndelungată și prin folosirea limbii maghiare în cadrul slujbelor bisericești.

Românii și-au menținut identitatea timp mai îndelungat în localitățile cu populație mixtă din județul Bichiș (Micherechi, Chitighaz, Aletea, Bătania, Otlaca Pustă), unde conviețuiește cu unguri, sîrbi, nemți, slovaci și țigani. Orașul Giula este și azi centrul cultural al românilor din țară, instituțiile centrale care se află aici au atras intelectuali din toate localitățile. În ultimii ani a crescut și numărul românilor din Budapesta și Seghedin, orașe în care intelectualitatea românească începe să-și creeze posibilități noi pentru a putea forma comunități după criterii etnice.

Aceste exemple prezentate bineînțeles foarte sumar dovedesc că motivele situației de azi a românilor sînt felurite și complexe. Toate studiile apărute accentuează că motivul principal al pierderii identității a fost situația gravă a comunităților bisericești și a școlilor confesionale, care a avut drept urmare trecerea la bilingvism, mai tîrziu la folosirea limbii maghiare în diferitele situații de comunicare. Vocabularul vorbitorilor s-a îmbogățit cu cuvinte și expresii preluate din limba maghiară, limba maternă, adică graiul local, a fost folosit cu timpul doar în familie, a rămas neschimbat, nu s-a putut adapta exigențelor vieții moderne. Pe lîngă aceasta, lipsa învățămîntului românesc a avut și alte dezavantaje. Generații întregi nu au primit nici măcar cunoștințe generale despre cultura și civilizația românească, ceea ce are consecințe grave chiar și pînă în zilele noastre.

Relațiile interetnice au mai multe forme de manifestare, pot fi prezentate pe plan familial, local și regional. În comunitățile în care biserica ortodoxă și limba română și-a pierdut rolul și rostul s-a șters treptat și diferențierea etnică, ne mai avînd nici un impediment legarea căsătoriilor mixte și, în fine, formarea noilor sisteme de relații în familie. Aceste relații interetnice care au luat naștere prin căsătoriile mixte pot fi urmărite îndeosebi pe baza fotografiilor din familie și interviurile legate de acestea.

Factorul cel mai important în conviețuirea într-o societate tradițională locală este componența etnică a localității, raportul dintre diferitele grupuri etnice, care are la bază mai cu seamă efectivul și situația economică a acestora. Cu totul diferite erau relațiile românilor spre exemplu cu ungurii majoritari, cu nemții

care de obicei erau într-o stare materială mai avantajoasă, cu sîrbii de aceeași religie, cu țigani, vorbitori de limba română ș.a.

Procesul de transmitere–adoptare se explică mai ales prin motivele sociale și economice, și mai puțin prin considerente etnice. E firesc că elementele culturale ale păturilor sociale mai înstărite au avut influență asupra celor neavuți. Tot ceea ce a fost considerat mai modern, mai bun și mai frumos a însemnat exemplul de urmat, bineînțeles în funcție de starea materială. În multe localități se observă încercări de a schimba de exemplu piesele de îmbrăcăminte învechite, identificate cu sărăcia, cu haine mai moderne, confecționate din materii mai fine, specifice altor naționalități. Un alt exemplu poate să fie cel al românilor din Aletea, care slujind timp îndelungat în gospodăriile șvabilor de aici, au adoptat anumite mîncăruri speciale nemțești, pe care apoi le-au gătit și în gospodăria lor proprie.

Interferențele culturale au fost caracteristice și în domeniul culturii spirituale. Trăind împreună în cadrul unei localități secole de-a rîndul, s-au șters limitele etnice ale anumitor obiceiuri, ajungînd ca un obicei nemțesc să devină caracteristic tuturor etniilor din localitate, cum este de exemplu defilarea cu măști din perioada Cîșlegilor în Aletea. Aproape în fiecare localitate cu populație mixtă, în care am efectuat cercetări, am putut constata că în medicina populară cele mai pricepute au fost româncele. Procedeele de vindecare, atît cele raționale, cît și cele de natură magică, au fost recunoscute și săvîrșite în folosul întregii comunități locale, indiferent de apartenența etnică sau confesională. În cazul conviețuirii românilor cu sîrbii ortodocși, ca de exemplu la Bătania și Cenadul Unguresc, putem observa în toate domeniile vieții relații culturale și sociale mult mai intense.

Cele mai importante momente ale stabilirii relațiilor interetnice regionale au fost tîrgurile, deoarece au însemnat ocazii potrivite – pe lîngă răspîndirea anumitor mărfuri – și pentru legarea cunoștințelor între oameni. Mărfurile meșteșugărești, ceramica populară, piesele de mobilă și de îmbrăcăminte etc. au fost răspîndite pe o arie întinsă, ajungînd și la tîrgurile din Arad, Giula, Oradea, Bichișciaba, Salonta, Debrețin, Pecica, Bătania, frecventate și de populația românească din sud-estul Ungariei contemporane. Diferitele forme de comerț au influențat în mare măsură cultura populară caracteristică anumitor regiuni și localități, contribuind bineînțeles și la formarea și transformarea culturii materiale a românilor din zonă.

Relațiile intraetnice influențate de structura economică sînt de asemenea variate în spațiu și timp. În cadrul unei localități conviețuirea româno-română prezenta diferențieri în ceea ce privește rangul social al familiilor și indivizilor. Români din satele învecinate în cele mai multe cazuri au avut relații strînse, fiindu-le caracteristică endogamia etnică și confesională, ca de exemplu în localitățile Săcal și Apateu sau Leta Mare și Pocei din județul Hajdú-Bihar. Lucru inexplicabil este însă că românii din unele localități nu știu despre existența altor sate cu populație românească în Ungaria. Astfel de experiențe am avut la

românii din satele bihorene Peterd, Vecherd și Leta Mare, unde de exemplu – cu excepția orașului Giula, unde pe vremuri și-au trimis copiii la liceu – nu auziseră despre localitățile cu populație românească din județul Bichiș. Explicația este probabil aceea, că aceste comunități românești aveau legături intense mai ales cu rudele de care – după trasarea granițelor stabilite la Trianon – au fost despărțite, iar noua frontieră, precum și evenimentele istorice au îngreunat menținerea relațiilor de rudenie.

Evenimentele istorice bine cunoscute, atmosfera politică de după trasarea graniței au avut efecte negative în imaginea formată despre românii rămași în sud-estul Ungariei, în ochii ungarilor din Ungaria și ai românilor din România. Probabil din motive politice și datorită numărului redus al românilor din Ungaria, țara-limbă nu a mai luat în considerație existența acestor comunități românești, ajunse din punct de vedere etnic în situație dificilă. În procesul de asimilare a românilor din Ungaria, deci pe lângă răspunderea lor proprie este indiscutabilă și cea a statului maghiar, dar și a României, care pînă în ultimii ani nu a căutat mijloace pentru a sprijini românii din Ungaria în menținerea lor etnică și culturală. Imaginea României, precum și relațiile dintre cele două țări au influențat mereu situația românilor din Ungaria. În procesul de asimilare cu siguranță a avut un rol deosebit factorul psihologic.

În ultimul deceniu se observă o migrație, în urma căreia a crescut numărul românilor care s-au mutat în Ungaria temporar s-au definitiv ori prin căsătorie, ori găsindu-și posibilitate de muncă sau continuându-și studiile superioare aici. Transferarea, integrarea acestora produce dificultăți atît pentru ei, cît și pentru comunitățile cu rădăcini comune existente pe aceste plaiuri de acum sute de ani, care – după cum am amintit – sînt în faze diferite de asimilare. Firește că românii care sosesc din diferitele zone ale României vorbesc limba română standard, au cunoștințe temeinice despre cultura românească. În schimb românii din Ungaria, pentru a se menține etnic și pentru a-și păstra limba și tradițiile, se pot baza doar pe elementele vieții tradiționale, pe cunoștințele însușite la școală despre cultura românească și influențele culturale ale mediului în care au existat. Este vorba deci despre o populație românească compusă din două grupuri purtătoare de semne distinctive, diferențiate pe baza originii. Situația acestor două grupuri românești este cu totul diferită din toate punctele de vedere, ceea ce are influență asupra raportului dintre ele. Relația intraetnică creată în urma migrației din ultimii ani, este o problemă foarte complicată, prelucrarea căreia necesită îndeosebi analize statistice și sociologice.

În concluzie putem constata că numai acele comunități românești și-au păstrat identitatea și limba timp mai îndelungat – într-o oarecare măsură pînă în zilele noastre – în care românii au trăit în număr relativ mare, în grup compact sau conviețuind cu alte comunități minoritare. În cultura populară a românilor din Ungaria se observă un proces de dispariție a obiceiurilor bazate pe un mod de viață tradițional, cu totul diferit de cel al zilelor noastre. Acest proces de dispariție a tot ce aparține lumii arhaice nu este caracteristic doar anumitor comunități sau

etnii. Sigur că nu mediul străin sau influențele interetnice sînt motivele principale ale dispariției tradițiilor vechi, ci acel model de viață care corespunde lumii moderne, deoarece nu pot să fie viabile acele tradiții, care țin de altă formă de civilizație. Datorită acestui proces, românii din Ungaria s-au menținut doar prin limbă și chiar prin aceste tradiții au ajuns într-o situație gravă din punct de vedere etnic. La ora actuală intelectualitatea română din Ungaria se află în faza de căutare a modalităților culturale în scopul de a opri procesul de asimilare. În această activitate au, și vor avea și în viitor, un rol important și relațiile interetnice și intraetnice.

Alexandru Hoțopan

Nume, supranume și porecle la Micherechi

(Adunate între anii 1970–1974)

În copilărie, ajutându-l în munci agricole pe bunicul Ioan Martin, de multe ori îl rugam să mă lămurească în unele probleme, să-mi explice una și alta din cele ce mă preocupă. Curiozitatea mea de atunci a rămas nestinsă. Dintre numeroasele explicații țin să descriu doar una din cele date de „tata bătrîn” – cum numeam noi, micherechenii, bunicul.

Mai întâi însă neapărat trebuie să precizez un lucru: pe bunicul meu micherechenii îl numeau „Țule Curtului”. Dat fiind că nu știam ce înseamnă cuvântul „țule” mi se părea a fi o poreclă de care-mi era rușine. De fapt răspunsul e simplu: Țule derivă din Ion>Ioan>Ionuț>Nuț>Nuțule, adică **ȚULE**. Faptul că e și a CURTULUI, nu era o curiozitate pentru mine, deoarece știam că majoritatea **Martin**-eștilor aparțineau aceleiași familii vechi care, odinioară, era foarte numeroasă, raportată la populația comunei Micherechi.

Tot de la tata bătrîn am mai aflat explicații la alte porecle sau supranume, ca de pildă a verișorului său CIANE (*Cia-N'e!* – așa își îndemna caili prinși la trăsură unul dintre moșii sus-numitului, ca între **Băicăn**-ești să poată fi identificat mai ușor), sau a ginerelui său HAȘU (*Haș! Haș!* – dînsul astfel gonea păsările de curte ale vecinului său răătăcite în grădină, primind astfel supranumele de Hașu în familia **Ardelean**-ilor).

Firește, aceste explicații n-au avut și n-au nici acum importanță din punct de vedere al adevărului ascuns în dosul lor. În schimb merită atenție dorința unanimă a comunității rurale de a face deosebire, prin termeni cât mai scurți, prin denumiri cât mai nimerite între persoanele cu același prenume și nume de familie. Căci, fără-ndoială, geneza poreclelor și a supranumelor își are motivarea pe cât de specifică, tot atît de rațională în afirmația anterioară: a face deosebire între un om și semenii săi înmatriculați cu același nume. Că s-au ivit și cazuri de altă natură (mă refer la porecle, acestea pot fi considerate drept exemple care „întăresc legea”.

Pe lângă cele evocate mai trebuie să menționez și alte cîteva amănunte.

1. Interesul față de această chestiune a apărut în intelectul meu cînd capacitatea mea intelectuală mi-a permis meditarea asupra unei probleme de această pondere.

2. Sentimentul emotiv față de istețimea incontestabilă a substratului din care mă trag, mi-a ținut trează socotința, că tot ce am înțeles din această bogăție moștenită din străbuni ar merita să fie păstrată, interpretată, explicată pentru

acei viitori cercetători care nu vor mai avea șansă să înțeleagă în aprofundime rațiunea veritabilă a faptelor și a imensului fond de datini de odinioară.

3. Din cele mărturisite în subconștientul meu s-au adunat (și s-au și păstrat) o mulțime de concluzii de toată frumusețea, de pildă, a rațiunii pure și umane a poporului de la sate, pe de altă parte, de tristă amintire a unui trecut dureros, cu toate necazurile sărmanilor mei înaintași.

4. Între aceste concluzii se rînduiesc și acele întâmplări vesele, comice sau uneori chiar de „ciuf”, în urma cărora de numele unor consăteni s-a legat „ca scaiul de oaie” un supranume sau o poreclă; pășanii, dintre care multe au rămas neșterse în memoria mea, dar și mai pronunțat în amintirea celor afectați.

5. Probabil aceste impresii și circumstanțe m-au determinat la începutul anilor '70 ai secolului trecut să întocmesc o listă, – pe cît posibil cît mai amplă, – a tuturor familiilor cu case ale locuitorilor români¹ din satul meu natal. (De menționat că înaintea acestei acțiuni, nimeni în țară n-a efectuat nici un fel de culegere, studiere sau interpretare a sistemului numelor la românii din Ungaria.)

* * *

Înainte de a înregistra numele micherechenilor, am procurat o hartă cu toate locurile de casă ale comunei. Apoi, deoarece tatăl meu, în calitatea sa de „pănarul satului”², cunoștea toate familiile locale, inclusiv prenumele, numele de familie, supranumele și porecele acestora, am notat pe hartă toate numele în forma solicitată, adică „cel cunoscut și folosit de micherecheni între ei”. Astfel procedînd, în perioada 1970-1974 am înregistrat 636 de nume, ceea ce înseamnă că atunci, – deci cu 30 de ani în urmă, – la Micherechi aveau cămine proprii tot atîtea familii române.

* * *

În anul trecut (2000), cînd mi-am propus să selectez documentele adunate în cursul a peste patru decenii, într-un dosar uzat am găsit lucrarea aproape uitată. Studiînd-o, mi-am dat seama că această culegere merită o soartă mai de cinste. Ca urmare, am împărțit pe sectoare mapa, rînduind numele în fișe de lucru.

Așezînd numele în ordine alfabetică, a devenit posibilă o selectare rapidă a numelor, supranumelor și a porecelor similare. În urma acestui procedeu au rămas 251 de nume.

Nume de familie, supranume și porecle din Micherechi

(Unificate)

1. Albu	8. Băra	17. Bircu
2. Andriș ³	9. Băruța	18. Bița
1. Anii-Floriii	10. Bătăranu	19. Blejenoaie
2. Anțina	11. Bene	20. Bobe
3. Baba	12. Beretvás	21. Boca
4. Băican	13. Beșe	22. Bocoance
5. Bălaj	14. Biiti	23. Bocoșu
6. Balint	15. Bilescu	24. Bogyó
7. Banga	16. Birăuu	25. Borbilu

26. Bordaș	70. Daina	114. Ile
27. Borodanu	71. Danțos	115. Indrioaie
28. Borszéki	72. Dele	116. Ioani-Boani
29. Botea	73. D'ica	117. Ioșanu
30. Bouu	74. Doamna	118. Ioșca Pețito-rului
31. Bozghii	75. Domnica lui Trăian	119. Iosîv
32. Bucu	76. Drăgan	120. Isai
33. Bucului, Herpli	77. Driie	121. Iuane-Birăului
34. Bulbuc	78. Driuța	122. Jiga
35. Buricoi	79. Dulău	123. Juje
36. Buta	80. Dura	124. Jujoaie
37. Caparăuu	81. D'urcoaie	125. Julanu
38. Căuaciu	82. Fercu	126. Lantăș
39. Căuaciu (Matyi)	83. Feru	127. Latu
40. Cefan	84. Fiice	128. Leca
41. Chișu	85. Floce	129. Lence
42. Ciacla	86. Floruța	130. Locuța
43. Ciane	87. Floruțoaie ⁴	131. Lovasi
44. Ciaveu	88. Fusu	132. Luca
45. Ciocîrte	89. Gergely	133. Ludu
46. Ciocuța	90. Ghințosu	134. Lupu
47. Ciote	91. Gîrdan	135. Macu
48. Ciouca	92. Gîțu	136. Macu (Kalács)
49. Cismașu	93. Gliga	137. Marcu
50. Ciulu	94. Gligor	138. Măriii
51. Ciumedeanu	95. Gogu	139. Martii
52. Ciuproș	96. Golombaș	140. Micu
53. Cismaș	97. Gomboș	141. Mihăieș
54. Clisa	98. Grăvilii-Grăviluț	142. Mihai-Gazda
55. Cloșcău	99. Grăviluța	143. Mihaiu-Tatii
56. Clopotaru	100. Gruie	144. Misarășu
57. Cocișu	101. Gusti	145. Mîțu
58. Codre	102. D'urchii lui Titi	146. Mitruța
59. Copilu	103. D'urchii-Curtului	147. Moance
60. Cora	104. Hașu	148. Moartii
61. Cotrov	105. Heredeu	149. Mocuța
62. Cotuna	106. Herdean	150. Moisî
63. Crețu	107. Hodojău	151. Morica
64. Crîstoreanu	108. Holbanu	152. Naca
65. Cule	109. Hoțopan	153. Nanii-Sidă
66. Curtu	110. Iancu	154. Negrii
67. Csikés	111. Ianoș	155. Negru
68. D'ord'ii	112. Ievii-Lichii	156. Negruț
69. D'urcoaie	113. Ijac	157. Nicoara

158. Niculuța	189. Pupe	220. Țilica
159. Nișca	190. Răuu	221. Tinga
160. Nița	191. Roșu	222. Țirle
161. Nusca	192. Rotaru	223. Titii
162. Nuțu-D'urchii	193. Ruje	224. Toad'er-Nachii
163. Nuțu-Țulii	194. Rusu	225. Toar'-Rafilii
164. Orbului-Tod'ichii	195. Sabăuu	226. Țocouaie
165. Pădurenii	196. Șandor	227. Todica
166. Pantii	197. Sava	228. Todica-Sabăuu
167. Păsulaș	198. Savu	229. Țoiu
168. Patăr	199. Scama	230. Toma
169. Pățcaș	200. Sclovac	231. Toutu
170. Patronu	201. Seica	232. Trăian
171. Pavăl	202. Șereș	233. Tripa
172. Pera	203. Sfātu	234. Țule
173. Petrii-D'urchii	204. Sidii	235. Țuțu
174. Petrii-Mișchii	205. Sîmu	236. Uaie
175. Pîrțu	206. Stăvaru	237. Uane
176. Pișta-Lencii	207. Ștefănaș	238. Uănule
177. Pitic	208. Ștefănoc	239. Uățițoaie
178. Pitic (Minszenti)	209. Știoapa	240. Udocu
179. Pițu	210. Știrbu	241. Udu
180. Poinar	211. Ștroli	242. Vamalăuu
181. Pomir	212. Suce-Curtului	243. Vasalica cel Mare
182. Pomiroaie	213. Șutu	244. Vasalie
183. Popa	214. Șvoarț	245. Vițălaru
184. Popuța	215. Szekeres	246. Vonaș
185. Prețitoru	216. Țencu	247. Vucău
186. Puiu	217. Țible	248. Zaharie
187. Pulhac	218. Ticu	249. Zizi
188. Pulhăcoaie	219. Țîganii	

Cu un an în urmă, răsfoind volumul „*MICHERECHI, Pagini istorico-culturale, 2000*”, am dat de două studii ample, conținând și nume, supranume și porecle din satul meu natal⁵. Astfel din tabela Elenei Csobai, respectiv din înșirarea „denominației populare din Micherechi” a Anei Borbély am selectat denumirile care nu figurau încă în sumarul întocmit de mine. Rezultatul îl prezint în cele ce urmează, pentru a documenta schimbările petrecute în perioada dintre datele culegerii și notării acestora.

Dar, m-a stimulat să-mi așez pe hîrtie cîteva nedumeriri vizînd, de pildă, listele incomplete (și des incorect transcrise) ale Elenei Csobai, respectiv și numărul redus „*al numelor și supranumelor existente azi în comună*” din capitolul intitulat „*Numele românilor din Micherechi*” exprimare din care deduc

că autoarea și-a propus să redea întregul stoc de denumiri din „inventarul” real al zilei, ceea ce, după cum reiese din compararea cifrelor (172 la dînsa, 251 la mine), nu acoperă adevărul. Pe de altă parte, și în capitolul intitulat „*Supranume*” al Anei Borbély am găsit cîteva imprecizii privind felul de formare și folosire a supranumelor de către consătenii mei.

Supranume (vechi și) noi la Elena Csobai

Volumul MICHERECHI (p. 43–47.)

În studiul citat (p.38) autoarea face aluzie la un fapt interesant, potrivit căruia pe o listă din anul 1874 a găsit înșirate 296 de nume de familie, printre care „*au apărut (...) și supranume ca: Marcu Teodoriu, Moisú; Popu Ioanu, Zavoscă; Gurzou Mihaelu, Laci; Buta Ioanu, Sforu; Ruje Ioanu, Glagoru; Ruje Vasiliu, Groznavul.* (Numele sînt redade cu ortografia folosită în documentul original.)” Acest lucru într-adevăr merită atenție și sub aspectul evoluției și al înrădăcinării datinii introducerii în sistemul de denotație al supradenumirilor la Micherechi, deoarece, dacă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, raportat la cifra de 296 a familiilor consemnate numai în 6 cazuri s-a folosit spre identificare cît mai exactă și supranume, – nu avem nici un motiv să presupunem că această metodă nu s-ar fi folosit în toate cazurile cînd înregistrarea numelor similare s-a efectuat de către cărturarii/cărturarul de pe acele vremuri; dînșii/dînsul n-ar fi recurs la aceeași metodă în toate cazurile, – asta înseamnă că în perioada respectivă încă nu s-a ivit necesitatea naturală a adăugării și folosirii a mai multor supranume și porecle. În mod firesc, în măsură ce într-o comunitate crește numărul numelor similare, se mărește și necesitatea distingerii acestora într-o formă sau alta. Iar dacă luăm în considerație și faptul că la Micherechi, în majoritate, primul băiat al familiei primea numele tatălui său, prima fetiță numele mamei sale (ceilalți, rînd pe rînd, numele bunicilor ș.a.m.d.), atunci e ușor de constatat că efectivul numelor similare a crescut într-un ritm extrem de rapid. (Din nefericire, în zilele noastre, și în acest domeniu, micherechenii recurg exagerat la prenume maghiare „de toată frumusețea...”)

În fine, iată cîteva supranume „noi” preluate din colecția Elenei Csobai: 1. *Buznicu*, 2. *Chețel*, 3. *Ciubăraru*, 4. *Diordie-Martii*, 5. *Lala*, 6. *Lazăr*.

Supranume noi la Ana Borbély

Vol. MICHERECHI (p. 168–170)

Dat fiind că în studiul menționat Ana Borbély s-a angajat numai la enumerarea parțială a supranumelor din Micherechi (cca. 140 de denumiri), la dînsa am găsit doar 4 supranume „noi” (1. *Americanu* 2. *Bimbou* 3. *Buba* 4. *D'iacu*) în sensul că acestea la începutul anilor '70 încă nu erau în circulația de comunicare a consătenilor noștri. Însă, din faptul că la Elena Csobai am găsit un supranume cunoscut din copilăria mea (*Diordie-Martii*), respectiv la Ana Borbély altul

(*D'iacu*), scăpări din care sînt nevoit să deduc că nici lista întocmită cu ajutorul tatălui meu nu e completă, probabil pentru că unele familii sînt cunoscute sub două (sau mai multe) forme de supranume – de pildă unul mai vechi și altul mai nou.

„Supranume” formate din nume de familie

Am pus între ghilimele substantivul din titlu, numai fiindcă în sistemul de denotație această categorie a numelor și a folosirii lor este considerată a fi cea mai naturală formulă la toate națiunile civilizate, – constatare făcută de o persoană neinițiată în știința în cauză. Faptul în sine că în cursul contactelor interpersonale genitiv-dativul acestora poate să prezinte unele curiozități lingvistice, deși e incontestabil, pe mine nu mă inspiră să meditez prea mult asupra fenomenului, așadar mă voi mulțumi cu trecerea în revistă a numelor aparținătoare acestei categorii gramaticale, după cum urmează:

1. Albu	19. Csipkés	37. Pantii
2. Băican	20. Copilu	38. Patăr
3. Bălaj	21. Drăgan	39. Pățcaș
4. Balint	22. Dulău	40. Poinar
5. Băra	23. Gîrdan	41. Popa
6. Băruța	24. Golombaș	42. Popuța
7. Bene	25. Gustii	43. Puiu
8. Beșe	26. Herdean	44. Roșu
9. Blejan – Blejenoaie	27. Hodojău	45. Ruje
10. Boca	28. Hoțopan	46. Rusu
11. Bogyó	29. Iancu	47. Sabadișu
12. Bordaș	30. Ijac	48. Savu
13. Botea	31. Isai	49. Șereș
14. Buta	32. Luca	50. Țîrle
15. Cefan	33. Marcu	51. Țocouaie
16. Ciotea	34. Negrii	52. Tripa
17. Ciouca	35. Negru	53. Znamencic
18. Cioucuța	36. Negruț	

Supranume propriu-zise

Noțiunea de supranume, – cu sensul de un nume propriu-zis căruia i se adaugă un alt nume (substantival, adjectival etc.) pentru a deosebi o persoană umană de alta cu același nume de familie, – la fel nu-mi va da de lucru, cu toate că și la acest capitol aș avea ce să adaug celor susținute de unii lingviști, inclusiv cu privire la lucrarea de proporții a doamnei **Rodica Bogza Irimie**, avînd ca titlu

„Sistemul supranumelor la românii din Ungaria”, în care analiza unor tipuri de supranume – mă refer la exemplele luate din Micherechi, – sînt analizate des-
tul de superficial.

(Notă: În listele următoare nu sînt introduse denumirile înșirate în cele două capitole anterioare.)

1. Anțina	25. Domnica	49. Pomiroaie
2. Baba	26. Driie	50. Plombaș
3. Banga	27. Driuța	51. Pulhac
4. Bătăranu	28. Dura	52. Pulhă-coaie
5. Biitii	29. Fercu	53. Pupe
6. Bilescu	30. Feru	54. Scama
7. Bircu	31. Fiice	55. Seica
8. Bița	32. Gîțu	56. Sîmu
9. Bizeu	33. Gruie	57. Șvoartș
10. Bobe	34. Heredeu	58. Tod'e
11. Bocoance	35. Ile	59. Țencu
12. Bocoșu	36. Indrioaie	60. Tîble
13. Bozga	37. Juje	61. Ticu
14. Bucu	38. Jujoaie	62. Țilica
15. Bucu-Herplii	39. Lantș	63. Tinga
16. Bunicu	40. Laturi	64. Titii
17. Bulbuc	41. Locuța	65. Tod'ica
18. Chiși	42. Moance	66. Țoiu
19. Ciacra	43. Mocuța	67. Uățițoaie
20. Ciocîrte	44. Nișca	68. Vinte-reanu
21. Cule	45. Nusca	69. Vonaș
22. Curtu	46. Pera	70. Vucău
23. Daina	47. Pipoș	71. Vuchii
24. Doamna	48. Pomir	

Supranume formate din nume de persoană

Cu privire la această categorie neapărat trebuie subliniat faptul că multe din-
tre denumirile înșirate acoperă cîte-o familie relativ mare, ca de exemplu Andriș,
Gligor, Ianoș, Mitruța, Nicoara, Pavăl, Ștefănoc, Trăian, Țule ș.a., – căroră, cu
reguralitate, li se mai adăugă cîte-un nume complementar, – în vreme ce altele
sînt menite să identifice doar o singură persoană sau o singură familie.

1. Andriș	6. Dele	11. Gligor
2. Andraș	7. D'ica	12. Grăvilii-Grăviluț
3. Anii-Florii	8. Floruța	13. Grăviluța
4. Diordie	9. Floruțoaie	14. Ianoș
5. D'urcoaie	10. Gliga	15. Ionaș

16. Iosîv	26. Morica	36. Ștefănoc
17. Jiga	27. Nicoara	37. Toma
18. Lazăr	28. Niculuța	38. Trăian
19. Mării	29. Nița	39. Țule
20. Martii	30. Pavăl	40. Uane
21. Mihăieș	31. Rebeca	41. Uănule
22. Mișu	32. Șandor	42. Uănița
23. Mitruța	33. Sidii	43. Vasaliie
24. Moarții	34. Socu	44. Zaharie
25. Moisî	35. Ștefănaș	

Supranume și porecle propriu-zise

Demonstrînd prin deducție procesul de formare, adică stadiile prin care a trecut supranumele bunicului meu de la **ION** la **ȚULE**, mi-am dat seama că aș risca în caz că aș face o oarecare deosebire între supranumele și porecele micherechenilor. Miza e simplu de explicat: nimeni nicicînd nu poate ști cu exactitate care persoană (familie) cînd și de ce își poate considera denumirea adăugată prenumelui sau numelui de familie a fi un supranume propriu-zis, ori poreclă, (batjocorîtor/disprețuitor) care poate să-l jighească pe cel care-l privește. Să fii al ludului, al bouului sau al șutului, în sensul strict al termenului, nu poate fi un lucru de mîndrie. Și totuși, aceste (supra)denumiri viețuiesc în opinia publică micherecheană în mod normal și obișnuit, ca o faptă care se potrivește ordinii firești a lucrurilor și a realității obiective.

N-aș crede însă că greșesc cînd îmi permit să afirm (cu convingere) că, în fiecare caz cînd o persoană (o familie) a primit de la „gura satului” pentru prima dată o poreclă, fără îndoială a considerat-o a fi o insultă la persoană. Apoi, cînd a fost nevoit să se împace cu adaosul necerut, s-a împăcat și cu supranumele primit, pentru ca și mai tîrziu, întreaga familie și descendenții ei să accepte „decizia” majorității, ca pînă la urmă, nici prin gînd să nu le mai treacă că sînt de rîs, fiind nominalizați prin formula cîndva de rușine.

Ca urmare, deși în realitate într-adevăr putem vorbi de tipuri de supranume, respectiv de porecle propriu-zise, părerea mea e că distribuirea lor pe baza criteriilor lingvistice se poate face numai pe plan generalizator-științific, dar nu și în cazuri concrete, deci cînd avem de-a face cu trecerea într-o revistă sumară a sistemului de nume al unei anumite comunități. Iată de ce cele două tipuri de denominație la mine sînt rînduite într-o singură grupare.

1. Beretvaș	19. Fusu	37. Păsulaș
2. Bimbou	20. Füleș	38. Pistrițu
3. Bouu	21. Ghințosu	39. Pîrțu
4. Buha	22. Gogu	40. Pitic
5. Buricoiu	23. Hașu	41. Pitic-Minsenti
6. (Căuaci) Matyi	24. Holbanu	42. Pițu
7. Chețel	25. Ioanii-Boanii	43. Răuu
8. Ciane	26. Lala	44. Știoapa
9. Ciaveu	27. Latu	45. Știrbu
10. Ciulu	28. Leca	46. Suce-Curtului
11. Ciuproș	29. Lencii	47. Țutu
12. Clisa	30. Ludu	48. Țuțu
13. Cloșcău	31. Lupu	49. Uaie
14. Cotrov	32. Macu	50. Uătiu-țoaie
15. Crețu	33. Macu-Kalács	51. Udu
16. Curtu-Scurtu	34. Micu	52. Udocu
17. Danțoș	35. Mîțu	53. Volgașu
18. Floce	36. Naca	54. Zizi

Dat fiind că întâmplările (devenite anectode) care au servit drept bază a acor-dării, (din partea localnicilor), a supranumelor pe care sînt nevoiți să le „supor-te” sînt interesante sub mai multe aspecte, în cele ce urmează țin să reproduc cîteva „perle” de acest gen, preluate dintr-o lucrare de diplomă,⁶ la redactarea căreia am contribuit personal.

A Boului

Mai dădămult s-or purtat tulbenii și botele cu car cu boi. Și uomu aiista s-o dus după tulbeni iarna. Caru ave roate sîpțire, cu raf, și acile tăieu afund în chină. Și trăbuie și margă tăt în chină pînă în Arsuri. Cînd o-nghetăt oleacă, atunci s-o dus pîntr-o groapă mare, și s-o rupt gheața su' cociie, și s-o așezat acolo cociie în gheață. Și Lica Negrului o lucrat tumna acolo în Arsuri, și i-o văzut că nu pot ieși. O vinit și vadă că ce-i cu ii, și apoi s-o băgat su' cociie în patru brînci, și-o ardicat cociie sîngur, fără ajutor. Și d-atunci o rămas așe pă iel că-i mai tare dîcît on bou. Adică o rămas Bouu.

A Bucului

Mai dăm mult n-o fost cărbuni, și oamenii iarna mereu la pădure și-ș teie lem-ne dă foc. Or fost păduri multe, și mereu și răreu pădurile în parte. Tă' tăieu pă lemne, și cînd s-or ustănit s-or pus și să hodinească, și să-ncălzască, și mîncău cîte uarice. Și cum s-o pus și șadă, o șezut în uarice spine, c-o fost pădure dă rug, și s-o băgat spinele în bucă la iel. Și tăt așe o strîgat: »Jaj», buca me, »Jaj», buca me! Și-o rămas a Bucului, și tătă lume așe o zîș cătă iel.

A Codrii

Bace D'uri a Codrii o fost prețitor la biserecă. Iel o fost on uom treaz dîn cap și știiie hori mîndru. Era on uom vigan și tă' bore dă codru. Mai tîrziu dîrt-ace or zîs cătă pruncii lui a Codrii.

A Durii

Pruncii or fost prunci dă cînd îi lume lume, plini dă viață, tă' să jucau pă nimaș. Să-ntălneu după tăt satu și să zvîrgoleu, adecă s-or dat d-a dura. Zîceu pruncii că: »Dura, dura pîn' la Julia». Și unu, care s-o dat dă mai multe uări, o rămas Dura.

A Holbanului

Tata bătrîn a maichii o fost și-nvețe dă cizmaș la Bichiș, ș-o vinit acasă ș-o lucrat mai dăparte. Atunci în sat o fost o lume mai săracă. Tătă lume o avut topanci rele, și le trimeteu la cizmaș pă prunci, că ii ierau duși la lucru pă cîmp. Cizmașu aiista bătrîn o fost on uom glumitor, și cînd pruncii dădeu topanca la iel, o cota că inde-i strîcată, iel să uita (să-nholba) așe urît cătă ii că și-i spărie, și love topanca dă ușe. Oamenii întrebau dă prunci pă uliță, cînd mereu ii acasă, că inde-aț fost, și ii zîceu: »Am fost la holbanu cu topancile.« Și d-atunci o rămas pă iel Holban.»

Supranume date după locul de origine

1. Americanu	5. Julanu
2. Ciumedeanu	6. Pădureanu
3. Crîstoreanu	7. Sclovac
4. Ioșanu	8. Toutu

Supranume derivate din ocupații

1. Birău (primar)	13. Poștașu
2. Borbilu (frizer)	14. <u>Purcar (păzitor de porci)</u>
3. Caparău (cantonier)	15. Prețitoru (post bisericesc)
4. Căuaci (fierar)	16. Rotaru
5. Cismaș (pantofar)	17. Sabadiș (libertin)
6. Ciubărar	18. Sabău (croitor)
7. <u>Ciurdar (păzitor de vaci)</u> ⁷	19. Sfăt (post bisericesc)
8. Cociș (vizitiu)	20. Stăvar (păzitor de cai)
9. Cotuna (soldat)	21. Vamalăuu (persoană care ia vamă la moară)
10. Diac (post bisericesc)	22. <u>Văcar (păzitor de vaci)</u>
11. Misarășu (măcelar)	23. Vițalar (păzitor de viței)
12. Patron (pîndar, paznic)	

Alte tipuri de supranume

a) Nume compuse din prenume + supranume

1. Diurii lui Titii
2. Diurchii-Curtului
3. Mihaiu-Tatii
4. Toader-Nachii

b) Nume compuse din prenume + prenume

1. Diordie-Martii
2. Ievii-Lichii
3. Nuțu-Diurchii
4. Nuțu-Țulii
5. Petrii-Diurchii
6. Petrii-Mișchii
7. Pișta-Lencii
8. Toar'-Rafilii

Altminteri, cred că, pe vremuri, acest tip de nominalizare a fost aplicat cel mai des de înaintașii noștri. Cît despre mine, de exemplu, dacă tatăl meu n-ar fi preluat numele tatălui său vitreg (**Hoțopan**), atunci eu acum aș fi cunoscut la Micherechi ca *Șoan'î lui Diurii-Florii-Popii*. (Adică: numele meu de botez + prenumele tatălui meu **Gheorghe = Diurii**, + cel al bunicului nostru **Florea**, care avea ca nume de familie **Popa-Papp**.) Bineînțeles, se poate că pe parcurs familia noastră ar fi putut primi și un alt tip de supranume, sau chiar poreclă, dar just e că tata, în tinerețea lui, era cunoscut între săteni ca *Diurii Florii-Popii*.

c) Alte supranume

1. Mihály-Gazda
2. Nanii-Sidă
3. Orbu-Todichii
4. Țiganii
5. Vasalica cel Mare

Drept încheiere, trebuie să menționez că această lucrare n-ar fi văzut lumina tiparului, dacă redactorul revistei, doamna **Emilia Martin** n-ar fi insistat să mă pun pe treabă, chiar dacă m-aș angaja numai la prezentarea listelor depuse în prealabil în arhiva Muzeului „Erkel” din Giula.

NOTE

1. Din păcate n-am trecut în revistă numele familiilor maghiare, factor care acum ar oferi și posibilitatea de a urmări schimbările intervenite pe parcurs în componența populației micherechene.
2. Gheorghe Hoțopan a fost primul negustor de pene la Micherechi, ocupație pe care a exercitat-o peste o jumătate de secol.
3. Nu toate numele ungurizate le-am luat în considerație, doar pe acelea despre familia cărora știam că nu s-au ungurizat, deoarece în familie se vorbea numai românește.
4. Am notat separat unele supranume masculine și feminine dat fiind că în aceste cazuri cele două variante acoperă două grupuri de familii.
5. Elena Csobai: *Comunitatea românească din Micherechi* (p. 48–78), respectiv Ana Borbély: *Limba română din Micherechi* (p. 124–201).
6. Anica Hoțopan: *Porecle și supranume la românii din Micherechi* (Manuscris, Muzeul Erkel, Giula, Nr. 791–93, p. 15–26).
7. Numele subliniate sînt păstrate de amintirea autorului, ceea ce totodată înseamnă că prin anii '50 aceste supranume încă existau tocmai datorită faptului că în acea perioadă și ocupațiile menționate erau încă practicate.

DATE ETNOGRAFICE

Obiceiuri legate de naștere la Săcal

Barza, vestitoarea primăverii, totdeauna a fost și este și azi așteptată cu nerăbdare și la Săcal, mai cu seamă de copii. Văzînd-o reîntorcîndu-se la cuib din țările calde, mulți o asociază cu sosirea nou-născuților. Copiii așa știu, că bebelușii sînt aduși de cocostîrc. Se zice că în acea casă pe hornul căreia se va așeza, se va naște un copilăș.

La Săcal berzele au loc bun. Se găsesc toate condițiile necesare pentru a-și crește puii. Lîngă sat curge Crișul Repede, iar prin sat pîrîiașul Csente. Pe terenul inundat de aceste ape curgătoare berzele pot pescui în voie.

În trecut, copiii din sat deseori se așezau pe malul pîrîului, pîndeau berzele, în timp ce se întrebau oare cui vor aduce „*bobică*”, cum o vor aduce, oare nu o vor scăpa, oare cum o s-o pună în horn?

Auzind că vreo barză toacă stînd pe cuib, copiii își trăgeau părul, deoarece li se spunea că astfel va crește mai repede. Iar cînd vedeau barza în zbor deasupra lor strigau în cor:

„*Gólya, gólya, vaslapát,
Hozzál nekünk kisbabát!*”

sau:

„*Vine cocostîrgul, aduce pruncuțul!*”

ori:

„*Barză, barză, berzișor
Aduce-ne pruncușor!*”

Ba îi mai cereau berzei: „*Să fie băiat! Să fie fetiță!*”, rostind totodată și cîte un nume preferat de ei.

În asemenea cazuri des se întîmpla ca femeile să se adreseze copiilor în felul următor: „*Mai bine spuneți-i și meargă de aici, să margă în cealaltă uliță!*” sau la casa în care era deja femeie gravidă, ori la cine încă nu avea copii.

Despre o femeie gravidă, la Săcal, se spune că e „*greoaie*”, „*groasă*”, „*în altă stare*”, „*tăroasă*”.

Despre faptul că au ajuns „*în altă stare*”, femeile mărturiseau următoarele:

„*Am fost biztoșe cînd nu mi-or vinit 'florile'.*” (E. I.)

„*Buiguiam, era pă mine o slăbiciune, cînd vine vreme să șpăl și nu m-o vinit... atuncea am gîndit că mi-s greoaie.*” (P. T.)

Femeile gravide nu spală!

„*Vărsam, oboream acărce mîncam, am crezut că am mîncat ceva și m-am stricat stomacul. Cînd nu m-o vinit 'rîndul', am știut că-s greoaie.*” (C. R.)

Cele mai tinere ziceau:

„*Dacă nu vine 'armata roșie' știem că-i bai!*” (M. L.)

Devenite gravide, femeile suferă anumite schimbări, se fac mai corpolente,

li se schimbă culoarea obrazilor, devin „*galfede*”, mersul lor e mai lent, unele respiră cu greu. Convingându-se de această stare, femeile se fereau să nege acest fapt. Credeau că cine își tăgăduiește sarcina, păcătuiește.

La Săcal, despre femeile gravide se mai spune: „*I se ridică zadia!, Îi plin sacul! Îi crește doba!, Face prunc!, Îs doi inși!, Împinge micu pă cel mare!*”

Chiar și în timpul muncii se făceau anumite observații: „*Ai vinit cu ajutor?*” sau „*Bine bălăduiți, ai cine și-ți ajute!*”

Femeia gravidă „*tăt ar mânca*”, iar dacă pofteste ceva, trebuie să-i îndeplinești dorința – deoarece în fond nu dînsa, ci fătul „*are pofta*” – că de nu, „*îi mere micuțul!*”

Pentru a naște un copil teafăr, femeia gravidă trebuie să se ferească de anumite lucruri:

- dacă admiră vreun iepure, gura copilului va fi ca și al iepurelui;
- dacă admiră un lup, gîtul copilului va fi ca și al lupului;
- dacă admiră o rață, copilul va avea pieleță între degete;
- dacă va da cu piciorul într-un cîine sau într-o pisică, copilul se va naște cu păr pe trup;
- dacă suflă în foc, copilul va suspina;
- dacă va mânca fructe crescute de olaltă, va naște gemeni.

Săcălenii credeau că înfățișarea copilului poate fi influențată și dacă cineva aruncă ceva spre femeia gravidă, deoarece urma acestui obiect va apărea ca o pată pe pielea copilului. Exista și pericolul deochiului în caz că cineva se uita urît la femeia gravidă care pentru a preveni deochiul, trebuia sau să facă de trei ori cruce cu limba în gură și să spună:

„*Vătii tăi în curul meu! Pula-ntre uăti! Să nu mă deochi*”

sau să repete mereu:

„*Sîntem doi inși!*”,

ori să facă cu degetul cel gros cruce pe buric, ori să îmbrace ceva pe dos.

Din anumite semne, săcălenii bănuiau genul nou-născutului. Astfel femeia va naște băiat dacă în timpul sarcinii dorește „*acreală*”, dacă „*doba*” îi este ascuțită, dacă batista căzută o ridică prinzînd-o de un colț. Va naște în schimb fetiță dacă o doare stomacul, dacă burta îi este rotundă, dacă batista căzută o ridică prinzînd-o la mijloc.

Pentru a ghici genul nou-născutului mai era obiceiul să se facă un pendul: de un fir de ață era legat un inel de aur, celălalt capăt se fixa de încheietura de la mîna stîngă. Acest pendul, mișcîndu-se în direcție orizontală, prevestea nașterea unui băiat, iar învîrtîndu-se – sosirea unei fetițe.

Femeile nășteau de cîte ori erau gravide, deoarece copilașii erau primiți drept darul lui Dumnezeu. Rar puteau fi înfîlnite familii cu un singur copil, eventual doi.

„*În vreme noastă nu ne dădea nime cum să ne ferim să nu avem atîția prunci. Acuma e ușor! Ajută doctorii. Nu eram ocoșe. Ne era rușine și între-băm.*” (E. T.)

Ca să nu mai nască, unele femei încercau să scape de sarcină, strîngîndu-se

la burtă, șezînd în apă caldă, sărînd de pe scară sau ridicînd diferite obiecte grele. Altele cereau moașei sau medicului să le dea ceva medicamente. Se găseau în schimb și femei mai în vîrstă care se pricepeau la „leacuri”.

„Io am auzît despre o muiere din Ugra că știa ceva.” (M. M.)

Acestea pregăteau ceaiuri din diferite plante ca frunzele leandrului alb sau rădăcinile „movului” alb. Aceste fierturi și alte intervenții dure deseori aveau urmări triste.

„Io am băut dîn zama de dospeală pe care o făceau din morjoucă și apă cînd or copt pita. Da o femeie dă 27 de ani o murit după ce o băut ceai de leandru că i s-a găurit stomacul. Una iară s-o dus la o muiere care se pricepea la aște lucruri și i-o împuns cu acul altan hudra și o primit tetanus”. (I. E.)

Copilașii veniți pe lume prematuri, datorită acestor practici, erau înmormîntați fără preot, noaptea în taină, de obicei la picioarele vreunui mormînt, loc pe care îl știa doar cel ce îl îngropase.

Femeile gravide nu aveau îmbrăcăminte specială pentru graviditate.

„Nu avem rochie de chilind pentru acest scop. Purtam ce avem. Dacă rochia devenea strîntă, punem înaintea noastră zadie. De aceea ziceau: i se ridică rochia. Cum ocrescut doba, așa se ridică rochia dînainte.” (T. E.)

„Io avem o sumnă largă, umblam înt-acie.” (C. R.)

„Nu ne-o plăcut să ieșim dîn ocol. Acum arată femeile gravide frumoase. Io mi-am cosît o rochie mai largă pentru acest scop.” (E. B.)

Gravidele lucrau pînă în ultimul moment, neștiind data precisă a nașterii. Dar nici nu-i acordau atenție, spunînd: „Dacă i-or crește unghiile bobicei, va da sămn!”

„Eu m-am născut la 28 iunie. S-a început secerișul. Ziua, mama a strîns mănunchi, seara i s-a făcut rău. Pe miezul nopții m-am născut. Așa mi-a povestit mama.” (I. I.)

Pe vremuri, aproape toate femeile au născut acasă, în camera în care locuiau. Așadar, cînd începeau durerile, membrii familiei trebuiau să iasă afară sau erau trimiși de acasă. Doar bărbatul avea anumite treburi, el mergea să cheme moașa, el aducea și încălzea apa pentru scăldat.

Moașa făcea patul, așezînd pe cearșaf un „lipideu de gumă”, apoi pregătea „ciupa” pentru scăldat. O sfătuia pe gravidă ce să facă, simțînd că-i vin durerile. O culca în pat, pe spate, cu picioarele trase în sus. Pe moașă o mai ajuta soacra, vecina sau prietena gravidei.

„Eu din patru copii am născut acasă trii copii. N-am avut nici on bai.” (L. M.)

„Eu am născut tare greu. Moașa m-o făcut masaj la dobă, mi-a pus pe dobă ștergar ud cu apă caldă.” (I. E.)

„Eu pe toate cinci fete am născut acasă.” (P. T.)

„Eu m-am chinuit tare mult, pă urmă au împins dîn mine copilașul.” (E. T.)

„Eu am născut doi copii, am avut dureri mari, dar m-o reușit să nasc fără

nici on bai, însă soră-mea, vai dă ie, tare s-o chinuit. O trebuie să-i chemăm medic din Apateu. Nici așa n-a putut naște. Pe urmă cu un lipideu l-au împins din ea copilașul, dar mort.” (C. R.)

Moașa din sat primea plată de la stat. Sarcina dînsei nu era numai ajutarea venirii pe lume a copilașilor, ci și îngrijirea gravidelor înainte de a naște, dîndu-le sfaturi. Moașa mai vizita, un timp oarecare, mamele și nou-născuții și după nașterea.

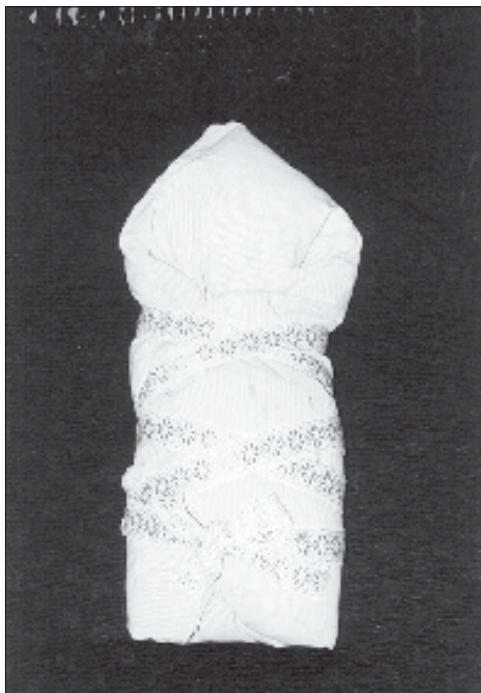
„Io am avut la naștere pe Pipocoaiie. Dar asta era tare dămunt, în anul 1920.” (M. M.)

Cam din 1930 pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, la Săcal era moașă Far Györgyné.

„Încă în 1944 ie o fost la mama cînd s-o născut soră-mea mai mică.” (L. M.)

După 1945, Bodnár Balázsné a devenit moașa satului, care a practicat pînă în anii '60. După aceasta femeile n-au mai născut acasă.

Cînd s-a născut un copilaș, moașa a tăiat cordonul ombilical, i-a șters gurița, s-a uitat la limba copilului să vadă dacă nu e lipită, apoi l-a prins de nas. Dacă n-a plîns, la întors cu capu-n jos. „*L-a ciupăit*”, i-a măsurat lungimea și greutatea, l-a îmbrăcat și „*l-a pus în perină*.” (L. M.)

„Perină în care era învelită bobica”

„Perină de toate zilele”

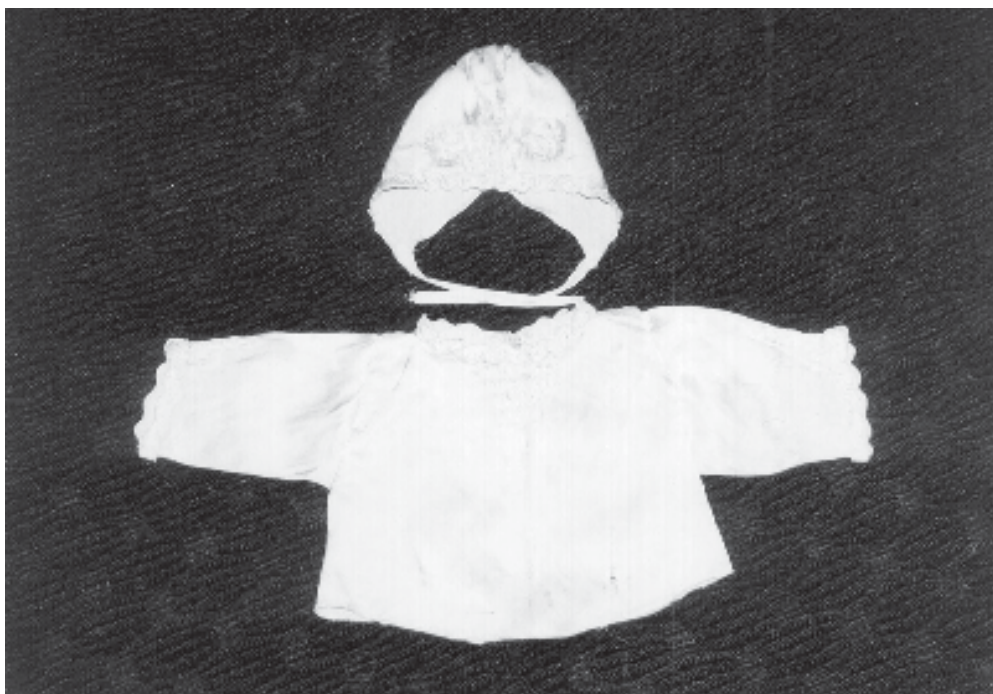
Perna, în formă de pătrat, dar la un colț rotunjit, era umplută cu pene de gîscă și legată cu un cordon sau primă. Din pernă doar capul copilului se vedea.

„Toc de perină

„Golund cu care se leagă perina”

Chimesuță și ceapsă

După aceasta urma ca moașa să se ocupe de mama copilului. A controlat dacă placenta a ieșit sau ba. Femeia trebuia să stea în pat nemișcată, pe burtă i se punea un prosop umed și numai după trei zile era voie să se scoale. Moașa mai mergea zilnic s-o vadă în mod obligatoriu cel puțin o săptămână.

„Copilașul l-am îmbrăcat în chimeșuță, în cap i-am pus o ceapsă. Pă din jos l-am învelit în scutec care era făcut din pînză albă. Dar cînd l-am dus la 'LIGĂ' să-l vadă doctorul, i-am pus scutec din jolj alb. Am pus un scutec din gumă. Cu acela l-am învelit mai pă urmă și așe l-am pus în perină. În zi de sărbătoare am avut perină albă cu cîpcuță.” (E. B.)

„Copiii mei aveau deja budigăi de gumă și folosam pernă lungă. Avem scutec cumpărat de la bold.” (L. M.)

Copilașii sugeau de obicei pînă cînd mama avea lapte, dar și de cîte ori plîngeau. Se credea că pînă ce copilul suga, femeia „nu șpală”, adică nu rămîne gravidă.

Despre copilașul alăptat mult timp se spunea „*Va fi ca Bence!*”, deoarece dînsul a supt pînă la vîrsta de 7 ani.

De naștere se leagă numeroase obiceiuri, superstiții, ca de pildă:

– apa din „*ciupă*” trebuia aruncată în locuri neumblate, deoarece dacă cineva călca în ea, „*ducea somnul*” copilașului;

– apa de scăldat nu era aruncată afară după asfințitul soarelui;

– în apa de scăldat a micuțului văr-sau și apă sfințită pentru ca „*necuratul*” să se depărteze de el;

– scutecele, hăinuțele spălate și puse la uscat ale copilașului nu era bine să fie lăsate peste noapte afară;

– pe cordonul ombilical erau legate trei noduri și îl păstrau pînă ce copilul împlinise 6 ani; doar atunci trebuia dez-nodat și aruncat undeva; locul unde a fost aruncat a devenit un simbol pentru copil;

– în mînuța nou-născutului era obiceiul să se pună vreun obiect (foarfece, mătură, lingură, carte etc.) pentru a influența calitățile lui ca adult.

„*Bunica mi-a povestit că în mîna surorii mele i-au pus o mătură să fie găzdoaie bună. Eu am primit o carte să fiu bună la cap, iar sora mea mai mică un clopoțel să aibă glas bun.*” (I. G.)

„*Muiere betejită*”, adică lăuza, timp de 6 săptămîni stătea mult în pat, nu lucra, alăpta doar copilașul și îi purta grija. Ieșind prima dată din curte, pri-

Etelca Tăga cu copilul său Alexandru în anul 1944

„Bluză de pat pentru femeie betejită”

mul drum îl făcea la biserică. Până ce nu deveni „curată” nu avea voie nici măcar să se atingă de „coada oalei de fier”. De mâncat îi duceau rudele, prietenele, vecinele, îmbrăcate de sărbătoare, purtând vasele cu mâncăruri gustoase (din carne de pui) și prăjituri legate în „merindeice” frumos brodate.

Pentru ca mama să aibă lapte din abundență, se dădeau următoarele sfaturi:

- să nu șezi pe patul unei mame cu prunc mic;
- să nu te așezi pe hăinuțele copilășului;
- să pui câțiva stropi de lapte pe cămașa mamei și a copilășului;
- după ce a supt micuțul, să-i ștergi gurița cu cămășuța în care este îmbrăcat.

Cu privire la vizitarea lăuzei și a nou-născutului trebuiau respectate următoarele sfaturi:

- să nu mergi în vizită când ești cu „flori”
- lasă o „strămătură” din rochie „să nu-i duci somnul copilului”;
- scuipe-l pentru ca nu cumva să-l deochi.

Mamele se temeau mai cu seamă de „necuratul”, de deochi. Își „fereau” copilășul, dându-i cămășuța pe dos, legându-i un fir de ață roșie de mînuță, stropindu-l după scăldat cu apă sfințită.

În „belci” așezau tămîie, biblie, ceva relicvă, 9 fire dintr-o mătură părăsită, 9 feluri de boabe de cereale. În camera unde dormea copilul, lângă ușă așezau peste noapte o mătură cu spicele în sus, în colțul ușii un cuțit ascuțit, usturoi și cimbrisor.

Botezul, considerat drept sărbătoare, nu era amînat mult timp. Nou-născutul trebuia botezat cît mai curînd „să nu se apropie de el duhul cel rău”.

Întrucît moașa vedea că copilașul nu e de viață, îl boteza chiar dînsa pentru ca să nu meargă ca un păgîn pe lumea cealaltă. Tocmai pentru aceasta la fiecare casă se afla tămîie, apă sfințită, lumînare, cruce.

Mai demult copilașii erau botezați de obicei la săptămîna, în prima sau a doua duminică după naștere, mai tîrziu cînd erau de trei săptămîni. Între anii 1950–1990 în loc de botez se ținea la sfatul comunei așa-numita serbare de acordare a numelui.

În timpul celui de-al doilea război mondial a fost devastată și biserica din Săcal, au pierit matricolele.

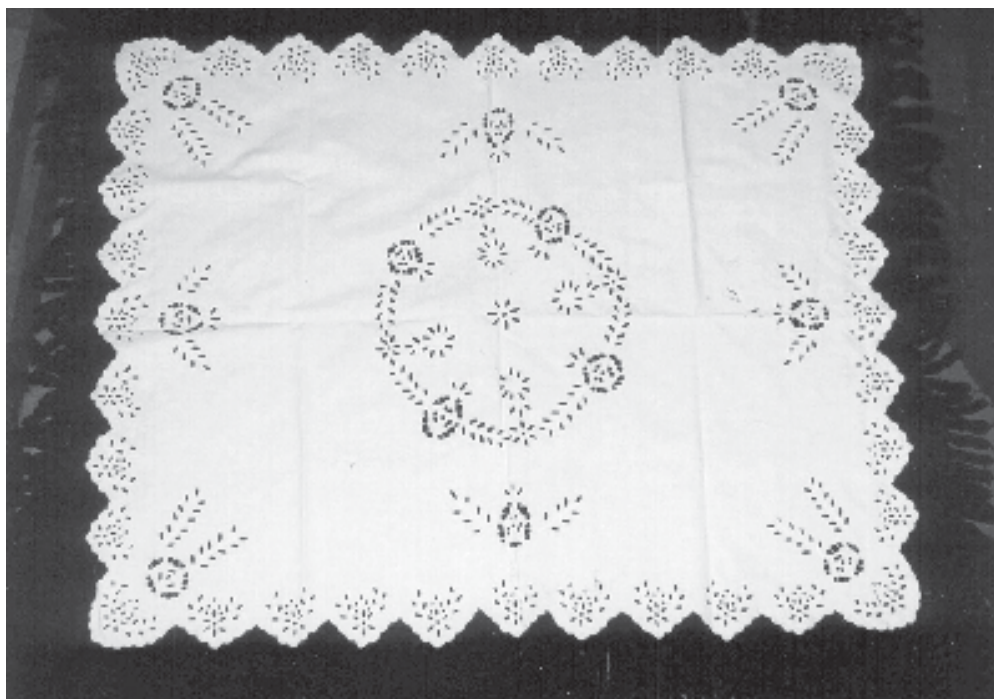
„Cărțile acestea au fost duse de ruși. Le-am aflat venind acasă în aracul dintre Săcal și Apateu. Da nu-s toate. Văzînd ce fel de cărți sînt, le-am adus acasă și le-am predat la biserică.” (P. B.)

Din matricolele rămase, iată cîteva date:

Primul copilaș botezat în 1853 a primit numele Constantin.

Au fost botezați în 1900: 44 de copii; în 1907: 67; în 1912: 89; în 1920: 15; în 1942: 16; în 1945: 5; în 1947: 23; în 1970: 4; în 1987: 3; în 1988: 2; în 1994: 12.

Copilașii, în general, primeau numele părinților sau al bunicilor: Ioan, George, Teodor, Nicolae, Moise, Iosif, Ilie, Maria, Ana, Florica. În zilele noastre,

Cuvertură de botez

„Față de perină” folosită la botez și la sărbători

preotul efectua ritualul botezului, nașa ținea copilul în brațe și lumânarea aprinsă. La întrebările preotului: „Lapezi-l de satana? Îl împreunezi cu Cristos”, nașa răspundea: „Da, lapădu-l. Da, îl împreunez cu Cristos.”

Apoi copilașul așezat pe masă a fost desfăcut din pernă. Preotul la uns cu mir pe frunte, pe barbă pe obraji, în formă de cruce, spunînd: „În numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Dub. Amin.” Tăind cu foarfecele câteva fire din părul copilului, în felul cum se face cruce, le-a ars la flacăra lumînării. După aceasta, preotul rostind numele nou-născutului a vărsat apă sfințită pe capul lui, iar ceilalți au spus Credeul.

Ajungînd acasă cu copilașul botezat, nașa a zis: „Am dus un păgîn, am adus un creștin.” La care cei ai casei răspundeau: „Dumnezeu să-l ție și să-i deie noroc.”

Urma o masă festivă la care erau invitați bunicii, nașii, moașa. După botez, moașa nu mai avea obligații, i se dădeau bani sau ceva cadou, de obicei un prosop frumos.

Din giulgiul primit de la nașă era cusută o cămășuță, „prima” care fusese legată de lumînare o foloseau la „ceapsă”, lumînarea era păstrată pentru a fi pusă aprinsă la capul copilului în caz de boală.

După ce copilașul trecuse de șase săptămîni, mama îl ducea la biserică pentru a fi binecuvîntat. Ținîndu-l în brațe, mama îngenunchea în fața altarului, preotul

copiilor se dau nume de vedete, cîntăreți străini: Richard, Roland, Marc, Anett, Nikolett, Bernadett și altele.

De nașă era chemată nașa mamei. Întrucît aceasta era deja bătrînă, dreptul de a fi nașă era predat unei persoane mai tinere din familie. În aceeași familie toți copiii aveau aceeași nașă. În zilele noastre fiecare copil are alt naș sau nașă, ei sînt aleși dintre surori, frați sau prietenii cei mai apropiați.

Părinții anunțau nașa din timp, iar la botezul fixat împreună participau „nă-nașa”, o rudă sau cineva din familie și moașa.

Nașa cumpăra un metru, doi de „jolj”, o lumînare de care lega o panglică și o hăinuță pentru botez. Nou-născutul era dus la biserică în duminica respectivă spre sfîrșitul liturghiei. Cînd porneau, nașa zicea: „Duc un păgîn”.

Botezul avea loc după liturghie, în mijlocul bisericii, în fața unei mese pregătite anume în acest scop. În timp ce

așeza deasupra lor patrafirul și, rostind o rugăciune, îi tămâia. Apoi, băiețelul era dus în altar, fetița în fața iconostasului să se închine icoanelor. La urmă, preotul dorea nou-născutului multă sănătate, creștere bună și ca Dumnezeu să-i dea noroc.

Mamele își creșteau copilașii cu multă grijă. În caz de boală, nefiind medic în sat, cereau sfaturi de la bătrâni. Aceștia se pricepeau doar la practici populare și magice.

Astfel, dacă copilul nu dormea, i se dădea două lingurițe de ceai fiert din mac. Dar insomnia putea fi tămăduită și fușind somnul de la purcelași. Când aceștia dormeau, se luau 9 fire de paie din coteș, așezându-le în leagăn cruciș câte trei peste olaltă, în timp ce trebuia zis: „*Să ai și tu somn bun și dulce ca și purcelașii de sub care am furat paiele.*”

Dacă copilașul avea „*scaun greu*”, îi ungeau fundușul cu „*unsoare dă porc*” sau făceau „*sfredel*” din săpun și umezindu-l îl băgau în „*curușul*” micușului.

În caz că avea dureri la burtă, îl culcau pe „*dobă*” sau îl „*mășurau*”, adică îi trăgeau genunchiul pînă la cot, îi făceau masaj ori îi puneau pe burtă o ulcică sau un pahar încălzit.

Avînd dureri cînd îi creșteau dinții, copilașului îi dădeau ceva țeapăn să roadă, coajă de pîine, lingură, vreun morcovaș.

Nou-născutul putea fi „*spurcat*” dacă cineva îl vizita, fiind cu „*flori*”. Această stare a copilașului putea fi remediată dacă persoana respectivă îl spăla în apa „*ciie*” în care și-a limpezit hainele purtate cu ocazia vizitei.

Suferind de tremurături (zbateri), copilul se însănătoșea,

- bînd praf făcut din dintele amar aflat în capul porcului, amestecat cu apă;
- dacă trei femei în aceeași zi posteau pînă la ivirea stelelor, rugîndu-se toată ziua pentru sănătatea copilului;
- dacă se ruga preotul pentru copilul așezat pe pragul bisericii, pășind peste el;
- dacă i se schimba numele prin rebotezare.

Speriatul micușului trecea datorită următorului descîntec, în timp ce se făcea cruce cu o măturică, cu o spată și cu o pană de gîscă deasupra lui cînd dormea:

*„Văzui 9 lupi spărieți,
văzui 8 lupi spărieți,
văzui 7 lupi spărieți,
văzui 6 lupi spărieți,
văzui 5 lupi spărieți,
văzui 4 lupi spărieți,
văzui 3 lupi spărieți,
văzui 2 lupi spărieți,
Nici unu nu-i spăriet.”*

Descîntecul trebuia repetat de nouă ori, apoi se spunea 'Tatăl nostru....' de trei ori fără 'Amin'. Pe urmă, cu pana de gîscă se „*dăngălea*” la urechea copilului,

spunînd: „*Bobica nu-i spărietă, cu spata am alungat lupii, cu mătura am măturat urmele lupilor.*”

Pentru a desface copilașului farmecul deochiului săcălenii recurgeau la mai multe procedee.

Mai întâi de toate era nevoie să se convingă dacă copilul care plînge întruna e deocheat sau ba. În acest scop, dintr-un vas plin, se luau 9 linguri de apă într-un pahar. Această cantitate trebuia măsurată înapoi. Dacă apa era, fie mai multă, fie mai puțină decît 9 linguri, copilul era deocheat. Astfel măsurarea apei trebuia repetată pînă ce primeau exact 9 linguri de apă. Din aceasta apoi copilașul trebuia să bea un pic. Tot din această apă pe de o parte se picurau cîtiva stropi între ochii deocheatului să tresare, pe de alta se puneă și în apa de scăldat.

După un alt procedeu se turna de 9 ori apă într-un pahar sau ulciă, fără a respira. Apoi, deasupra vasului se ardeau 9 fire dintr-o mătură (care puteau fi înlocuite și cu fire de chibrituri), între care se aflau trei mai groase, trei mai subțiri, trei potrivite. Cele groase simbolizînd bărbații, cele subțiri tinerii, iar cele potrivite femeile.

Se aruncau în apă bucăți de cărbune, iar deasupra apei, cu un cuțit ascuțit se făcea semnul crucii de 9 ori. Dacă se scufundau cărbunii, era semn că copilul este deocheat. Ba, mărimea bucăților de cărbune mai făcea referire la cel ce a deocheat.

Procedeul de mai sus putea fi practicat și cu descîntec. În acest caz, în liniște deplină, femeia care descînta, trăgîndu-se la o parte, făcea cruce deasupra apei cu un cuțit ascuțit care avea „*ochi din aramă*”, și spunea:

*„Doamne, Mărie, Maică Sfîntă!
Mă dusei pe cale, pe cărare,
Mă întîlnii cu 9 strigoii, cu 9 bosorcăi.
Da-nde mereți voi 9 strigoii, 9 bosorcăi?
Merem la (se pune numele deochiatului)
Carne să-i mîncăm, sîngele să-i bem.
O, vă rog cu cuvîntul meu,
Cu cuvîntul Maicii Sfinte,
Voi acolo nu mergereți!
Carnea nu-i mîncarăți!
Sîngele nu-i bereți!
El și treacă curat și luminat
Ca maica lui cînd l-o avut,
Nici un bai n-o avut,
Nici un bai și n-aibe,
Din ceasul și din minuta asta!
Dă-i deocheată dă om: crepe-i-se coaiele!
Dă-i deocheată dă muiere: crepe-i-se fîțele, varsă-i-se laptele!
Dă-i deocheată dă fată: pice-i părul!
Doamne, Mărie, Maică Sfîntă,*

*Io mă rog ție, tu-mi ajută mie!
Descîntecul de la mine,
Leacul de la tine!”*

Versurile se rosteau de 9 ori. După fiecare rostire, cu cuțitul se făcea cruce de trei ori, pe pământ, suflînd în aer de trei ori, în formă de cruce. Cu apa din pahar se spăla fața copilului, i se dădea să bea din ea, apoi paharul era așezat sub leagăn.

Întrucît aceste metode de vindecare nu foloseau deocheatului, îl duceau la medic pe jos sau cu căruța la „Komad” (Komádi), în „Uifalău” (Berettyóújfalu) sau la „Vărăde” (Oradea).

Fiecare copilăș era crescut cu mare grijă și în dragoste. Cînd îl îmbrăca, mama de obicei zicea:

*„Hăinuțele să se rupă degrabă,
Nou-născutul să crească mare!”*

iar legănîndu-l să adoarmă spunea:

*„Dormi, dormi, puiul mamei! Aaaa! Aaaa!
Aa, aa, doarme, doarme micuța!
Abu, abu, abua! Abua! Abua! Bel, bel, bel!”*

La Săcal, dintre numeroasele obiceiuri de odinioară abia cîteva mai sînt practicate, și acelea doar de oamenii mai în vîrstă. Din ce în ce mai puțini săcăleni cred în superstiții, în practici magice, copilașii, în caz de boală, sînt duși la medici pentru a fi vindecați.

**Culegere de Irina Garami
prelucrată de Lucia Borza**

Informatori

1. Maria Nyekita (Nyekita Imréné), născută Pánti (1894–1977)
2. Maria Iszály (Iszály Sándorné), născută Nyekita (1921–1986)
3. Etelca Iszály (Iszály P. Jánosné), născută Miru (1919–2000)
4. Maria Miru (1916–)
5. Maria Laczkó (Laczkó Miklósné), născută Iszály (1939–)
6. Etelca Bodnár (Bodnár Péterné), născută Juhász (1932–)
7. Petru Bodnár (1929–)
8. Cristina Rád (Rád Imréné), născută Dráguly (1923–)
9. Etelca Taga (Taga Jánosné), născută Dobai (1923–)
10. Paraschiva Erdei (Erdei Lászlóné), născută Taga (1914–)

CRONICĂ

Publicația „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria” a împlinit un sfert de veac

În urmă cu 25 de ani Asociația Maghiară de Etnografie hotărâ înființarea unei publicații a minorităților intitulată generic „Din tradițiile populare ale naționalităților din Ungaria”.

Publicația a fost gândită să apară sub forma mai multor reviste, tipărite în paralel, în limba maternă a principalelor minorități din Ungaria (români, germani, slovaci și rusini), cu redactori din rândul acestor etnii, și care să cuprindă, fiecare, lucrări despre tradițiile populare ale grupurilor etnice respective.

Redactorul-șef al tuturor seriilor a fost numit reputatul etnolog Balassa Iván.

Proiectul reflectă concepția generală a Asociației Maghiare de Etnografie de abordare a problemei minorităților din Ungaria. Să nu uităm că încă de la înființare, în 1889, pe când se numea Asociația Etnografică a Ungariei aceasta și-a fixat în programul de lucru și cercetarea minorităților din țară și că în revista Etnographia de-a lungul anilor au apărut numeroase studii despre români.

Inițiativa din 1975 aducea însă o schimbare în însăși modul de abordare a problemei minorităților. Studiile urmau să apară acum într-o publicație separată, în limba maternă a grupului etnic cercetat, pentru a putea fi receptate direct de membrii etniei, în cazul folclorului în chiar formele utilizate de interpreți.

Astfel se naște primul număr din revista „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria”.

Nu cunoaștem dificultățile întâmpinate de celelalte reviste surori, dar pentru publicația românească această apariție nu a fost una foarte simplă.

La acea vreme românii din Ungaria aveau un singur intelectual din rândul etniei care avea preocupări etnografice recunoscute de Asociație, și anume pe redactorul-șef de la revista românească Foaia noastră, Alexandru Hoțopan. Or el nu putea susține singur cu cercetările

sale o revistă de etnografie. Ca să apară în volum lucrările etnografilor maghiari care au făcut cercetări pe români trebuiau traduse în limba română, operație de asemenea dificilă.

Totuși, prin strădania celor doi redactori, Kovács Ágnes și Alexandru Hoțopan, primul numit din partea Asociației Maghiare de Etnografie iar al doilea din partea Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria, toate greutățile sunt depășite și revista românească vede și ea lumina tiparului alături de celelalte trei prevăzute în proiect.

Cuvântul înainte este semnat de Ortutay Gyula în numele Asociației, al cărei punct de vedere referitor la necesitatea apariției, pentru cercetarea etnografică maghiară, a acestei publicații îl exprimă. El încheia exprimându-și speranța într-o viață lungă a revistei.

Astăzi putem spune că speranța exprimată acum 25 de ani s-a realizat, în anul 2000 ieșind de sub tipar numărul jubiliar.

O aniversare care ne obligă însă la o analiză și la un bilanț.

Prima întrebare firească pe care ne-o punem este dacă au reușit redactorii care au urmat în timp să dea publicației o anumită structură care să o personalizeze printre celelalte publicații ce apar în Ungaria.

A doua întrebare ar fi dacă putem să vorbim despre o evoluție în timp, datorită opțiunilor redactorilor propii.

Pentru a putea răspunde este necesară o analiză foarte succintă a numerelor apărute în cei 25 de ani.

Prima constatare pe care o facem este că publicația, care ce-i drept nu comunică în primul număr periodicitatea cu care urmează să apară, nu reușește să

Din tradițiile
populare ale
românilor
din Ungaria
1984

devină un anuar. Numerele apar neregulat, la un an, la doi ani, alteori la intervale mai mari, făcând imposibile abonamentele. Unele pauze sunt motivate de anumite dificultăți financiare, altele, precum întreruperea apariției din anii 1990–1992, de schimbările politice care au avut loc în Ungaria. Se părea chiar că proiectul s-a împotmolit și că numărul 7 din 1989 va fi ultimul. Pentru reluarea seriei va fi nevoie de o nouă intervenție a Asociației Maghiare de Etnografie și de implicarea unor noi finanțatori, și anume Departamentul pentru Naționalități din cadrul Ministerului Patrimoniului Cultural și Fundația Publică pentru Minoritățile Naționale și Etnice. Tot acum este schimbat și redactorul-șef, în locul lui Balassa Iván fiind numit Eperjessy Ernő.

În ciuda acestor poticneli editoriale și a faptului că tipărirea diferitelor numere s-a făcut în orașe și în tipografii

diferite, că redactorii s-au schimbat și ei, fiind oameni cu puncte de vedere și cu gusturi diferite, vreme de 25 de ani revista și-a păstrat formatul și modul de ornamentare a copertei neschimbat. O recunoaștem cu ușurință între alte tipărituri prin coperta ei albă, ornamentată cu motive luate de pe textilele românești.

Aceeași grijă au avut-o redactorii succesivi și în privința consecvenței în prezentarea studiilor. Lucrările prezintă, toate, bibliografie, liste de informatori și câte două rezumate, unul în limba maghiară iar celălalt într-o limbă de circulație.

Aceste exigențe nu sunt o pedanterie, ci un element obligatoriu pentru o revistă de specialitate, cum a dorit să se impună „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria”. Fiindcă în ciuda titlului ce pare să indice un serial de culegeri din, „tradițiile populare ale românilor din Ungaria”, ea este o revistă vie care nu culege, ci exprimă puncte de vedere și interpretările autorilor pe marginea diferitelor materiale de etnografie și folclor proprii românilor din Ungaria.

Revenind la redactorii acestui periodic românesc, așa cum am văzut deja, primele două numere au ieșit cu ajutorul prestigioasei etnografe maghiare Kovács Ágnes. Dacă la primul număr al doilea redactor a fost Alexandru Hoțopan, numărul următor, apărut după o pauză de 3 ani, în 1979, este redactat de Kovács Ágnes singură. Numerele 3, 4 și 5 sunt realizate de Gheorghe Mihăiescu, de la Redacția pentru Minorități din cadrul Editurii Didactice. O dată cu numărul 6 în rândul redactorilor apare un nume nou, Emilia Martin Nagy, tânără etnografă de

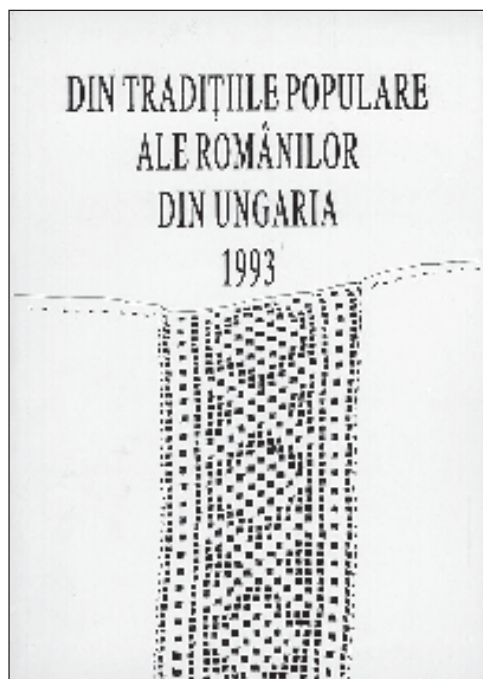
naționalitate română, cu studii efectuate la Debrețin. Ei i se încredințează redactarea acestui număr al publicației. În continuare toate celelalte numere, până la ultimul, vor fi redactate alternativ de Alexandru Hoțopan și de Emilia Martin, adică de etnografi de etnie română.

Această măsură susține și ea ideea că beneficiarii revistei doreau ca publicația să fie o revistă de specialitate, de calitate, lucrată de oameni de meserie, de etnie română.

Era anul 1988, an în care românimea dispunea deja de un grup de cercetători proprii recunoscuți.

Prin apariția lor, începuturile, când cele mai multe lucrări aparțineau etnologilor maghiari și reprezentau de fapt niște traduceri, sunt uitate.

Rând pe rând tot mai mulți cercetători români din Ungaria încep să studieze folclorul și etnografia propriei etnii

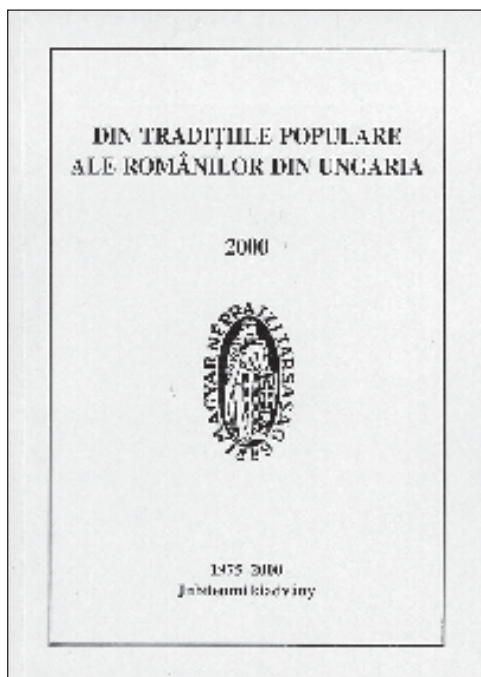

și implicit să publice în revista susținută de Asociația Maghiară de Etnografie: Elena Csobai (1984), Lucia Borza, Eva Kozma, Emilia Martin (1988), Maria Rocsin (1989), Anna Borbély, Ana Hoțopan, Mihaela Bucin, Maria Gurzău Czeglédi (1995) încât nu mai găsim colaboratori maghiari.

O schimbare nouă se produce în 1999, o dată cu numărul 10 când în revistă sunt invitați să publice și doi etnologi din România. Studiile acestora modifică perspectiva cercetării tradițiilor românești din Ungaria de la o prezentare comparată a românilor în raport cu alte etnii spre o prezentare a lor integrată în ansamblul tradițiilor românești ca parte dintr-un întreg.

Referitor la tematica abordată de diferiții autori, ea este extrem de diversă și nu o vom înșira aici. Privite însă în ansamblu, toate aceste lucrări ne permit să identificăm românimea din Ungaria ca pe o naționalitate distinctă, bine definită sub raport etnic, în cadrul statului maghiar. Lucru pe care de altfel a dorit să-l pună în evidență și Asociația Maghiară de Etnografie prin proiectul ei, desfășurat cum am arătat la început pe mai multe minorități.

În ceea ce privește viitorul, poate sunt unii care se întrebă ce șanse de supraviețuire are o publicație specializată pe „tradiții”, într-o epocă în care prin realizarea unei Europe Unite omogenizarea zonelor etnografie este accelerată de societatea de consum și de modelele occidentale, Estul grăbindu-se să

ajungă din urmă vestul demitizat.

Și acesta cu atât mai mult cu cât în Ungaria minoritatea română este în scădere.

Încet, încet, pe măsură ce lumea rurală alunecă spre modern, etnologii vor trebui să-și revizuiască și ei concepțiile și sfera de cercetare, incluzând în repertoriul de tradiții alături de formele arhaice și formele de tranziție sau inovațiile, fiindcă schimbarea sistemului de valori ale țaranului român produce noi explicații, noi viziuni asupra lumii, care constituie tot atâtea subiecte. Este timpul să ne gândim la ceea ce străinii numesc etnologie urbană.

Elena Rodica Colta

A VII-a Conferință Internațională de Cercetare Etnografică a Naționalităților

(Békéscsaba 2–4 octombrie 2001)

În zilele de 2–4 octombrie 2001 s-a desfășurat la Békéscsaba A VII-a Conferință Internațională de Etnografie având ca temă „Cultura naționalităților între două milenii. Șanse, posibilități, dorințe.”

Ca și la edițiile trecute, manifestarea s-a bucurat de susținere științifică și financiară din partea unor importante instituții și foruri oficiale din Ungaria, dintre care menționăm: Asociația Etnografică Maghiară, Ministerul Patrimoniului Cultural Național, Fundația Publică pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria, Oficiul pentru Minorități, Autoconducerea orașului Békéscsaba, etc.

La această ediție s-au înscris cu lucrări 131 de cercetători (lingviști, antropologi, sociologi, muzeografi, profesori universitari de la catedrele de istoria culturii, etnologie, slavistică, de etnii diferite din Ungaria, România, Iugoslavia, Slovacia, Slovenia, Croația, Polonia, Bulgaria, Israel, Franța.

Cu toate că în final o parte din cei înscriși, printre care mai mulți români și sârbi, nu au reușit să participe la conferință, din diferite motive personale, numărul mare al celor prezenți și diversitatea temelor abordate au făcut ca manifestarea să-și atingă în final scopul urmărit de organizatori, și anume acela de a oferi o imagine cât mai complexă a interetnicității în această parte de lume.

Fără să îi înșirăm pe toți participanții, ne vom referi totuși foarte succint la

câțiva dintre cei prezenți la lucrări. Catedra de etnografie de la Pécs a fost reprezentată prin prof.

Wild Katalin care a prezentat o lucrare despre germanii din Ungaria. De la Catedra de etnografie din Szeged a

participat prof. *Barna Gábor* cu o lucrare despre rolul religiei în identitatea etnică. Catedra de etnografie din Debrecen a fost prezentă și ea prin prof. *Bódi Erzsébet* cu o lucrare despre influențele interetnice în cultura alimentară a ungarilor din zona Carpatică. De la ELTE Budapesta consemnăm prezența academicianului *Kósa László*, actualul Președinte al Asociației Etnografice Maghiare, care a vorbit în numele acestei prestigioase instituții la deschiderea lucrărilor. Catedra de Literatura Română de la Szeged a fost reprezentată de *Mihaela Bucin* cu o lucrare despre identitate și alteritate în literatura populară. Alături de cadrele universitare, au prezentat lucrări interesante, despre propria etnie sau despre relațiile acesteia cu ceilalți, mai mulți reprezentanți ai Institutelor de Cercetare ale diferitelor minorități din Ungaria. Aceștia li s-au alăturat grupul muzeografilor dintre care menționăm pe *Bodnár Zsuzsana* de la muzeul din Nyíregyhaza, cu o

lucrare despre slovacii din regiune, și pe *Őrsi Julianna* de la muzeul din Túrkeve, care a prezentat rezultatele unei cercetări efectuate în România privind căsătoriile mixte.

Tot aici dorim să menționăm, o reprezentată a maghiarilor din diasporă, și anume pe *Görög Veronika*, care în prezent trăiește la Paris. Ea a condus una din secțiunile conferinței și a prezentat o lucrare despre poveștile și povestitorii țigani din Ungaria.

Din România a participat la Conferință *Narcisa Știucă* de la Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare a Ministerului Culturii, cu o lucrare despre influența tradițiilor bulgărești asupra românilor din sud-estul țării, *Dorinel Ichim* de la Muzeul etnografic din Bacău, cu o lucrare despre moldovenii catolici, și *Elena Rodica Colta* de la muzeul din Arad, cu o lucrare despre minoritatea slovacă din satul Fântânele (jud. Arad).

Alături de cercetătorii români din țară s-au prezentat la Conferință și doi prestigioși profesori de la Catedra de literatură și cultură maghiară a Universității Clujene. Unul dintre ei, *Pozsony Ferenc*, a condus lucrările unei secțiuni și a prezentat în plen o lucrare despre modelele de conviețuire în satele ardelene.

În număr mare și venind din diferite orașe (Bratislava, Martin, Rim. Sobotka, Levoca, Komarno) s-au prezentat și slovacii. Tematica a fost de asemenea foarte diversă, de la prezentarea situației unor minorități până la influențe și împrumuturi între culturi datorate conviețuirii.

Din grupul cercetătorilor sârbi menționăm aici pe *Mirjana Pavlovic* din Beograd care a prezentat o lucrare despre instituțiile culturale ale sârbilor din Bătania.

În sfârșit ultimul asupra căruia ne oprim este *Haddad Mon'im*, arab creștin din Israel care a impresionat asistența prezentând drama actuală a creștinilor din Galileia care își pierd pe rând bisericile și care suportă numeroase umilințe din partea celorlalți locuitori, musulmani sau evrei.

Revenind însă la Conferință, excelența organizare a programului și a modului de desfășurare a lucrărilor s-a datorat grupului de lucru condus de Secretarul conferinței *Grin Igor* și inimoșilor angajați ai muzeului județean, în frunte cu cei doi directori.

Oaspeții au început să sosească în cursul zilei de luni, 1 octombrie. Pentru aceștia gazdele Conferinței au prevăzut două vernisaje. Primul vernisaj, al unei expoziții de fotografii intitulată „Miracolul miracolului”, organizată de prof. Barna Gábor de la Catedra de etnografie de la Szeged și de un grup de foști studenți, a avut loc în holul Casei Tineretului din Békéscsaba.

Fotografiile expuse reprezentau imagini ale unor litografii sau tablouri de amatori, dăruite în semn de recunoștință Mănăstirii Maria Radna (jud. Arad, România) de credincioșii vindecați, salvați de la moarte, ajutați de rugăciunile făcute icoanei de aici.

Fiecare obiect dăruit își are povestea sa. Aceste povești despre miracole au fost culese în satele din Banat de un grup de tineri pe parcursul mai multor ani. Detalii despre aceste cercetări au

fost oferite celor interesați în seara zilei de 2 octombrie.

Tot în seara zilei de luni, după cină, a avut loc al doilea vernisaj la Casa de cultură a slovacilor. Expoziția de aici, intitulată semnificativ „Butelca” a cuprins o selecție de piese ceramice, textile și de lemn din Colecția etnografică slovacă „*Szokolay Sándor*” din Tótkomlós. Prezentarea a fost făcută de Andó György, președintele Autoguvernerării Slovacilor din orașul Békéscsaba și de directoarea Casei de cultură a slovacilor. În timpul vernisajului un grup de tinere au cântat cântece populare slovacești și s-au servit produse culinare tradiționale.

Conferința s-a deschis într-un cadru solemn, în dimineața zilei de 2 octombrie, în sala mare a Casei Tineretului din Békéscsaba. Din partea autorităților locale a vorbit *Pap János*, primarul orașului Békéscsaba și *Domokos László*, președintele Consiliului Județean. Scrisoarea trimisă Conferinței de Președintele Ungariei, *Mádl Ferenc*, a fost citită de etnografa Emilia Martin. După aceasta a luat cuvântul *Kósa László*, care a făcut o trecere în revistă a traseului parcurs de cercetarea etnografică a naționalităților din Europa Centrală în ultimul sfert de veac. După o scurtă pauză au urmat câteva lucrări de sinteză, susținute în plen de *Voigt Vilmos*, *Szarka László*, *Doncsev Toso*, *Gyivicsán Anna* și *Pozsony Ferenc*.

După-amiază lucrările s-au desfășurat pe două secțiuni, una pentru străini, cu posibilități de traducere simultană în limba germană, engleză sau maghiară, și o a doua, în care lucrările au fost susținute în limba maghiară.

La ora 18 toți participanții la Conferință au fost invitați la Muzeul Munkácsy Mihály, unde a avut loc vernisajul expoziției „Lumina lumii” Biserica și cre-

dința religioasă a etniilor din Regiunea Crișurilor. Prezentarea concepției tematice a fost făcută de Kósa László.

Realizată de Muzeul Erkel Ferenc din Giula, expoziția cuprinde printre altele și valoroase piese din patrimoniul bisericilor ortodoxe române din Ungaria: icoane prăznicare realizate de Ștefan Tenetchi, antimis, epitaf, cărți vechi românești, veșminte preoțești etc.

Seara zilei de 2 octombrie s-a încheiat cu un cocktail la Casa Tineretului, care a dat ocazia participanților să se cunoască, să discute și să stabilească unele colaborări. Cu această ocazie Casa de bătrâni a slovacilor din Békéscsaba a oferit un scurt program coral și cunoscuta gogoasă slovacească cu gem. Cei interesați au putut viziona filme documentare etnografice aduse de participanții la conferință.

Lucrările au continuat pe secțiuni toată ziua de 3 octombrie și în ziua de 4 octombrie până la prânz. Începând cu ziua de 3 octombrie în holul Casei Tineretului a fost organizat un târg de carte etnografică, la care au putut fi achiziționate alături de numeroase lucrări de etnografie maghiară, monografiile istorice sau etnografice, volume de studii, reviste ale minorităților sau despre anumite minorități. Ca și în zilele precedente, seara de 3 octombrie s-a încheiat cu un spectacol folcloric.

În sfârșit, lucrările Conferinței s-au încheiat joi la prânz. Doi din monitorii secțiunilor și-au prezentat raportul asupra modului în care s-au desfășurat lucrările și au făcut organizatorilor sugestii pentru viitor. Concluziile generale au fost rostite de *Grăfik Imre*, Secretarul General al Asociației Etnografice Maghiare, care a încheiat exprimându-și speranța unei reîntâlniri a celor prezenți la următoarea ediție peste trei ani.

Elena Rodica Colta

Izvorul

O revistă frumoasă, dar tristă, ne parvine din partea Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria. Frumoasă prin ținuta grafică și valoarea științifică a articolelor ce alcătuiesc sumarul, tristă prin sentința implacabilă ce se degajă din toate cercetările întreprinse de autorii acestor articole: comunitatea românilor din Ungaria (limita maximă vestică a românității actuale) se află, îndeosebi în ultima jumătate de secol, într-un proces accelerat de disoluție, prin pierderea identității etnice.

Un interesant „studiu de caz” ne propune muzeografa Elena Rodica Colta din Arad în cercetarea „Români din Bedeu – istorie oficială și tradiție orală”. Acest mic sat de la marginea Câmpiei Maghiare, considerat, pe baza unor izvoare orale, ca existând încă de pe vremea regelui Árpád, dar atestat oficial în documente abia din anul 1552, este menționat în *Lexiconum Universorum* ca „sat românesc cu parohie de rit neunit”, în care se vorbea „limba valahă”. Și chiar dacă în 1779 populația satului trece integral la religia greco-catolică, „limba utilizată în școală și biserică era... la sfârșitul veacului al XVIII-lea limba română”. (p. 5)

Un *Dicționar geografic* din 1851 prezenta Bedeul ca „sat maghiar” cu 860 de locuitori, din care 10 catolici și 850 de români de rit vechi.

Secolul XX este însă dramatic pentru comunitățile etnice minoritare din Ungaria. O lege datând din 1920 instituie limba maghiară ca limba oficială, indiferent de etnie. Mai mult, o altă lege, din 1940, stabilea că serviciul religios devenea obligatoriu în limba maghia-

ră, indiferent de etnie și confesiune. Chiar și slujbele de înmormântare se țin în ungrește. Este, deci, de la sine înțeles că și numele de pe crucile din actualul cimitir ortodox sunt scrise cu grafie maghiară. Drept urmare, astăzi fosta majoritate (românească) compactă este redusă la câteva grupuri dispărute, astfel încât „în ciuda tablei bilingve de la intrarea în localitate, care indică, pentru cine cunoaște limba, și o populație românească, străzile au denumiri maghiare..., locuitorii au nume maghiare, iar slujba în biserica greco-catolică este rostită în limba maghiară, totul indicând un sat integral maghiar”. (p. 3)

Totuși, în tradiția orală a comunității românești din Bedeu, ca și în istoria

particulară a grupului – alta decât cea acreditată de oficialitățile maghiare – imaginea asupra lumii și despre sine a tot mai bătrânului român din Bedeu, a cărui memorie înmagazinează o experiență ancestrală, „este una etnocentrică, în care casa, curtea, vecinătatea, satul și hotarul sunt înglobate ca spațiu implicat, coparticipant în derularea timpului. Un timp care curge neîntrerupt, în care nașterea, viața și moartea oamenilor se derulează la nesfârșit. Totul într-un spațiu intim, vatra satului, supusă și ea timpului, asemeni oamenilor”. (p. 7)

Acești buni români își spun (altfel decât figurează în acte) între ei pe nume așa cum au deprins din vechime și din neam, adică Iuliana a Văsălii, Iani a Chindăului ori Catița Toderașului; ulițele, biserica și cimitirul au denumiri românești, iar la cea de taină se aud povestiri șoptite despre istoria „sătuțului lor”, despre vremurile de demult, în care aveau învățător român și preot care ținea slujbele sfinte în limba strămoșilor.

Așa cum apreciază autoarea studiului, încercând să salveze ce se mai poate salva, acești bătrâni se refugiază fatalmente în trecut, iar tinerii sunt tot mai puțin dispuși să-și asume condiția ingrată de „minoritari”.

Perspectiva nu ne îndreptățește să fim optimiști, așa încât subscriem, fără nici o bucurie, la concluzia cercetătoarei: „Iar când vocea satului românesc se va stinge, vor rămâne în circulație doar datele oficiale, puțin și contradictorii, și prea puțin convingătoare, în ceea ce privește trecutul românesc al satului...”. (p. 13)

Spațiul limitat al acestor însemnări nu ne permite să insistăm și asupra altui

studiu, amplu, temeinic documentat și bine scris de Stella Nikula: *Obiceiuri și credința legate de sărbătorile calendaristice ale românilor din Ungaria*.

Demne de interes sunt și articolele semnate de Mihaela Bucin – *Novăcești, eroi balcanici în epica populară a românilor din Ungaria* – și Lucia Borza – *Spălatul la Chitighaz*.

În sfârșit, Emilia Martin ne face o „cronică” privind Cercetări în cadrul taberelor etnografice inițiate de către Uniunea Românilor din Ungaria și Muzeul Județean Békés, în perioada 1976–1999 în 18 localități „în care există comunități românești viabile cu conștiință de naționalitate mai puternică, sau unde trăiesc români în număr mai mare...”. (p. 56) În primii ani, cercetările au fost sprijinite de elevii liceului românesc, de câțiva studenți de la catedra română a Institutului Pedagogic din Szeged, precum și de câțiva inimoși specialiști din România: Ioan Godea, Emilia Martin, Elen Colta etc. În ultimii ani s-a renunțat la participarea în tabere a elevilor liceului românesc: „Se pare că membrii acestei generații, care nu au experiențe personale și legături emoționale, s-au îndepărtat în așa măsură de valorile culturii populare (și naționale – n.n.), încât nu se mai poate conta pe participarea lor.” (p. 61)

Așa încât ni se pare semnificativ faptul că ultima pagină a revistei reproduce două imagini zguduitoare și emblematice: înecate în bălării, stinghere și aplecate spre uitare, două cruci de lemn, gata să se risipească, în cimitirul ortodox al românilor din Otlaca-Pustă.

Dr. Stelia Cârstean

Cuprins

NIKULA Stella	
Credințe legate de zilele săptămînii la românii din Ungaria	3
MARTIN Emilia	
Efectele relațiilor interetnice și intraetnice în viața culturală a românilor din Ungaria	33
HOTOPAN Alexandru	
Nume, supranume și porecle la Micherechi	38
DATE ETNOGRAFICE	
Obiceiuri legate de naștere la Săcal	50
(Culegere de Irina Garami prelucrată de Lucia Borza)	
CRONICĂ	
Publicația „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria” a împlinit un sfert de veac	62
(Elena Rodica Colta)	
A VII-a Conferință Internațională de Cercetare Etnografică a Naționalităților	66
(Elena Rodica Colta)	
CÂRSTEAN Stelia	
Izvorul	69

Editura „NOI” Giula, str. Gh. Doja nr. 8.
Director: Eva IOVA
Tipografie și tehnoredactare: KOVÁCS Sándor
Tiparul: Mozi Nyomda Bt., Békéscsaba
Ügyvezető: GARAI György